

Regeringens proposition

1983/84: 160

om fortsatt vattenkraftsutbyggnad

beslutad den 22 mars 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BIRGITTA DAHL

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en plan för utbyggnad av vattenkraften till 66 TWh/år. Planen är ett led i en strategi för att tillgodose det av riksdagen fastställda målet för vattenkraftens roll till år 1990, för att skapa sysselsättning och för att bevara kompetensen hos kraftföretagen och i den tillverkande industrin.

Förslagen ansluter i huvudsak till vad som har föreslagits av vattenkraftberedningen (I 1982: 06). Den plan för utbyggnaden av vattenkraften som läggs fram omfattar 3,8 TWh/år och syftar till att uppnå den av riksdagen beslutade vattenkraftsproduktionen om 66 TWh/år under första hälften av 1990-talet.

Planen omfattar en viss utbyggnad av Bure älv, som f. n. är skyddad från utbyggnad enligt riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och som därmed också är upptagen i den uppräkningsplan för älvar och älvsträckor som görs i 11 kap. 1 § 4 vattenlagen (1983: 291). Som följd härav föreslås att riktlinjerna ändras i fråga om denna älv och att älven tas bort från de älvar och älvsträckor som uppräknas i vattenlagen.

Vid utarbetandet av planen har en avvägning gjorts mellan bevarandebidraget och kraftförsörjningsintresset. Vidare har eftersträvat att skapa förutsättningar för regionalt samlad sysselsättning i ett flertal områden.

Åtgärder för att stimulera tidigare läggning av renovering av elektrisk och mekanisk utrustning föreslås.

Förslag till**Lag om ändring i vattenlagen (1983: 291)**

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 1 § VL (1983: 291) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kilowatt,

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämings- och sänkingsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen,

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	Sträcka
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven uppströms Hummelforsen och nedströms Skifsforsen, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och

Älv	Sträcka
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven uppströms Hummelforsen och nedströms Skifsforsen, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

	sträckan mellan Lafor- sen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)		sträckan mellan Lafor- sen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan Indalsäl- ven	uppströms Storsjön Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Sto- rån—Dammån samt Hårkan uppströms Ho- tagen	Ljungan Indalsäl- ven	uppströms Storsjön Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Sto- rån—Dammån samt Hårkan uppströms Ho- tagen
Ånger- manälven	Lejarälven, Storån upp- ströms Klumpvattnet, Långseleån— Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön	Ånger- manälven	Lejarälven, Storån upp- ströms Klumpvattnet, Långseleån— Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstäl- ven		Vapstäl- ven	
Moälven		Moälven	
Lögde älv		Lögde älv	
Öre älv		Öre älv	
Umeäl- ven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjo- sokken samt Tärnafor- sen mellan Laisan och Gäutan	Umeäl- ven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjo- sokken samt Tärnafor- sen mellan Laisan och Gäutan
<i>Bure älv</i>			
Skellef- teälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure	Skellef- teälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv		Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv upp- ströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjaure samt Pärälven	Lule älv	Stora Lule älv upp- ströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktjaure samt Pärälven
Råne älv	Rörån—Livas älv,	Råne älv	Rörån—Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet,

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledning-
ar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vätern,
Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget
kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-03-22

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Wickbom

Föredragande: statsrådet Dahl

Proposition om fortsatt vattenkraftsutbyggnad

1 Inledning

Enligt av riksdagen i olika sammanhang fastställda riktlinjer för hushållningen med landets mark- och vattenresurser gäller att vissa älvar och älvsträckor t. v. har undantagits från utbyggnad för vattenkraftsändamål.

Samtidigt har riksdagen i samband med olika energipolitiska beslut tagit ställning för en viss utbyggnad av vattenkraften. Riksdagens energipolitiska beslut år 1975 (prop. 1975:30, CU 28, NU 30, rskr 202 och 203) förutsatte en utbyggnad till en utbyggnadsnivå på 66 TWh år 1985.

Hösten 1982 tillkallades en parlamentarisk beredning¹ (I 1982:06) med uppdrag att föreslå en plan för vattenkraftens utbyggnad. Enligt direktiven (Dir. 1982:90) skulle beredningen studera olika möjligheter att åstadkomma 66 TWh vattenkraft per år och belysa vattenkraftens möjliga roll i den svenska energiförsörjningen. Därvid skulle beredningen söka genomlysas alla aspekter på utbyggnad av vattenkraften. Det gällde de ekonomiska aspekterna, betydelsen för sysselsättningen i berörda regioner, inverkan på försörjningsberedskapen, inverkan på miljön, naturvården och kulturmiljöns värden liksom på skogs- och jordbruket, fisket, rennäringen och det rörliga friluftslivet. Stor vikt skulle läggas vid frågan om hur en utbyggnad av vattenkraft påverkar berörda kommuner. Vidare skulle översiktligt redovisas en jämförelse mellan inverkan på miljön från vattenkraftsutbyggnad och miljöpåverkan från andra tillgängliga energikällor. Utredningsarbetet borde planeras i samarbete med 1981 års energikommitté (I 1981:09).

Beredningen, som tog namnet vattenkraftberedningen, lämnade i augusti 1983 betänkandet (SOU 1983:49) Vattenkraft. Betänkandet har varit föremål för en omfattande remissbehandling. En sammanfattning av betän-

¹ Ordförande f. d. landshövdingen Ragnar Edenman.

kandet och remissinstansernas synpunkter härpå bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Statens energiverk har på regeringens uppdrag utrett vissa frågor om vattenkraftsutbyggnaden under 1980-talet. Verket behandlar i utredningen den s. k. medelårsproduktionens storlek, möjligheterna att nå ett tillskott på 2,5 TWh/år genom beredningens förslag, situationen för den utrustningstillverkande industrin, sysselsättningen och möjligheter till reinvesteringar i befintliga kraftverk. En sammanfattning av verkets utredning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Nuvarande ordning

Frågan om utbyggnad av vattenkraften och den därmed sammanhängande avvägningen gentemot bevarandeintressen har behandlats av riksdagen vid åtskilliga tillfällen sedan början av 1970-talet. Innan jag går in på vattenkraftberedningens förslag skall jag göra en kort sammanfattning av frågans behandling i riksdagen under denna tid och de förutsättningar som på grund av riksdagens ställningstaganden f. n. gäller för vattenkraftsutbyggnad.

Riksdagen lade år 1972 fast vissa riktlinjer för hushållningen med landets mark- och vattenresurser (prop. 1972: 111, CU 35, rskr 348). Detta beslut innebar att outbyggda huvudälvar och källflöden i norra Sverige skulle bevaras opåverkade.

I samband med beslutet år 1972 tillkallades en sakkunnig (C 1972: 02) för att närmare studera vattenkraftsutbyggnader i norra Svealand och södra Norrland. Den sakkunnige lämnade i maj 1974 betänkandet (SOU 1974: 22) Vattenkraft och miljö.

För att komplettera detta material med liknande uppgifter rörande de norra delarna av landet tillkallades år 1974 en sakkunnig (B 1974: 01) med uppdrag att utreda frågor om vattenkraftsutbyggnader i norra Norrland. En lägesrapport (Ds B 1974: 4) Vattenkraft och miljö 2 lämnades i oktober 1974. Utredningen slutredovisades senare i betänkandet (SOU 1976: 28) Vattenkraft och miljö 3.

Enligt riksdagens energipolitiska beslut år 1975 skulle vattenkraften, i avvaktan på ett nytt ställningstagande år 1978, byggas ut med ytterligare ca 5 TWh till en utbyggnadsnivå på 66 TWh/år år 1985. Denna utbyggnad ansågs kunna ske utan att någon allvarlig konflikt med naturvårdsintressena skulle uppstå.

År 1977 fattade statsmakterna beslut om riktlinjer i den fysiska riksplaneringen för vattendrag i norra Svealand och Norrland (prop. 1977/78: 57, CU 9, rskr 100). I beslutet, som bl. a. grundas på de nämnda betänkandena (SOU 1974: 22) Vattenkraft och miljö och (SOU 1976: 28) Vattenkraft och miljö 3, anges vilka vattendrag och älvsträckor som t. v. borde undantas

från fortsatt vattenkraftsutbyggnad. Förutom de fyra s. k. huvudälvarna undantogs samtliga objekt som i de nämnda betänkandena hänfördes till klass 4 och därmed bedömdes som de mest skyddsvärda. Vidare undantogs också vissa älvar och älvräckor i övriga klasser som det från översiktliga planeringssynpunkter ansågs finnas särskilda skäl att bevara.

Genom riksdagsbeslut åren 1979 och 1980 har undantag gjorts även för Västerdalälven nedströms Skivsforsen (prop. 1978/79: 213, CU 6, rskr 87) och Ljungan uppströms Storsjön (prop. 1980/81: 26, CU 3, rskr 12).

Vattenkraften behandlades också i samband med riksdagens energipolitiska beslut år 1981 (prop. 1980/81: 90, CU 31, NU 60, rskr 277 och 381) utan att något förslag då förelades riksdagen. I propositionen redovisade det föredragande statsrådet gällande riktlinjer och utbyggnadsmöjligheter samt gjorde den bedömningen att det var rimligt att räkna med och sträva efter att en utbyggnad av 2 till 3 TWh/år inleds under 1980-talet utöver redan pågående eller beslutade utbyggnader. Häri inkluderades tillskott från små vattenkraftverk med en effekt av 100–1500 kW. Dessutom räknades med ett tillskott av ca 1 TWh genom om- och tillbyggnader i befintliga vattenkraftstationer. Föredraganden ansåg att samtliga projekt som fordras för att nå upp till 66 TWh/år inte skulle hinna fullföljas till år 1990. För detta år räknade han därför med en vattenkraftsproduktion på 65 TWh/år.

Föredraganden framhöll vidare att det, för att denna utbyggnad skulle komma till stånd under 1980-talet, fordras att åtskilliga av de projekt som aktualiseras även kommer till utförande. Föredraganden ansåg det angeläget och rimligt att det långsiktiga kraftförsörjningsintresset tillmäts så stor vikt vid avgörande av de vattenkraftsärenden som under 1980-talet kommer att aktualiseras i älvräckor som inte har undantagits från prövning att den föreslagna utbyggnaden verkligen kommer till stånd. En uppföljning av lämnade tillstånd borde göras under år 1983 för att om det då visade sig nödvändigt förelägga riksdagen kompletterande förslag så att den föreslagna utbyggnaden kan uppnås.

Civilutskottet (CU 1980/81: 31 och 5y) behandlade i sitt yttrande till näringsutskottet bl. a. möjligheterna att uppnå målet för vattenkraftsproduktion samt prövningsförfarandet. Utskottet fann det tveksamt om man utan ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen, ändrade tillåtlighetsregler i vattenlagen eller avsiktligt ändrade dispensregler kan nå upp till en total vattenkraftsproduktion om 66 TWh/år – och än mindre att vattenkraften år 1990 kan ge ett tillskott om 65 TWh/år.

Med anledning av motionen 1981/82: 2061 behandlade riksdagen våren 1982 på nytt frågan om vattenkraftsutbyggnaden. Civilutskottet (CU 1981/82: 33) anförde därvid att uppgifter om att det är möjligt att nå nära beräknad utbyggnad år 1990 inte kan undanröja farhågorna för att utbyggnaden inte kommer att ske i önskad takt. De långa projekterings- och planeringsperioderna medför att beslut måste fattas så snart som möjligt

för att vattenkraften skall kunna lämna sitt avsedda bidrag till den beslutade framtida energistrukturen. Utskottet konstaterade att kompletterande förslag om vattenkraftsutbyggnaden bör läggas fram år 1983 för att konkreta åtgärder skall kunna vidtas under 1980-talet. Utskottet ansåg därför att en utredning borde tillkallas för att lägga fram ett sådant förslag. Utredningsresultatet borde enligt utskottet kunna läggas till grund för en plan för vattenkraftsutbyggnaden och innefatta ställningstaganden även till frågan om i vilken mån gällande riktlinjer i den fysiska riksplaneringen bör omprövas, bl. a. mot bakgrund av att tidigare utredningar bakom dessa gjorts innan riksdagen fattade nu gällande beslut om energipolitikens inriktning. Riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad civilutskottet anförde (rskr 1981/82: 338).

Sammanfattningsvis har riktlinjerna för hushållningen med landets mark och vattenresurser den samlade innebörden att följande älvar resp. älvsträckor t. v. har undantagits från utbyggnad:

Älv	Sträcka
Klarälven Dalälven	Sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck Västerdalälven uppströms Hummelforsen resp. nedströms Skivsforsen, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	Sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan Indalsälven	Uppströms Storsjön Äreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån-Dammån samt Härkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån-Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven Moälven Lögdeälven Öreälven Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Vindelälven Bureälven Skellefteälven Byskeälven Piteälven Luleälven	Källflödena uppströms Sävdajaure resp. Rebnisjaure
Råneälven Kalixälven Torneälven	Stora Luleälven uppströms Akkajaure, Lilla Luleälven uppströms Skalka och Tjaktajaure samt Pärälven Rörån-Livasälven.

Av den ekonomiskt utbyggnadsvärda vattenkraften på ungefär 25 TWh/år är därmed ca 20 TWh/år undantagna från utbyggnad.

Någon lagreglering av riktlinjerna har hittills inte skett fastän detta föreslagits eller förutsatts i flera olika sammanhang av såväl regering som riksdag. Ett förslag till lagreglering har nyligen lagts fram i departements-

promemorian (DsBo 1984:3) Förslag till lag om hushållning med naturresurser m. m., som f. n. remissbehandlas. Enligt förslaget förutsätts i lagen en uppräkningsplan av de vattenområden där utbyggnad inte får ske. I avvaktan på ställningstagandet till vattenkraftberedningens förslag lämnar promemorians lagförslag öppet vilka dessa vattenområden skall vara.

En prövning av vattenkraftsutbyggnad skall alltid ske enligt vattenlagen (1983: 291). VL. En samordning i förhållande till riktlinjerna har i VL gjorts på det sättet att enligt 11 kap. 1 § VL regeringen skall pröva tillåtligheten av bl. a. alla utbyggnadsföretag i de älvar och älvsträckor som omfattas av nuvarande riktlinjer. En uppräkningsplan av dessa vattenområden görs i 11 kap. 1 § VL. Regeringen förutsätts vid tillåtlighetsprövningen tillämpa de av riksdagen beslutade riktlinjerna. Även i övrigt prövar regeringen tillåtligheten av viktigare utbyggnadsföretag. Det gäller bl. a. alla vattenkraftverk om minst 20 MW.

Att en utbyggnad kommer till stånd i ett konkret fall förutsätter givetvis att initiativ tas av dem som har rådighet över det berörda vattenområdet. För statens del har statens vattenfallsverk ansvar bl. a. för att självt eller i samverkan med andra uppföra och driva anläggningar för el- eller värmeförsörjning. Utgifterna för verkets investeringar finansieras f. n. dels från reservationsanslaget Statens vattenfallsverk m. m., dels genom medel som i övrigt ställs till verkets förfogande. Verket har ett investeringsprogram med utbyggnadsprojekt. Verket har dock inte befogenhet att utan medgivande i varje särskilt fall påbörja igångsättning av om- och tillbyggnader utom när det gäller små vattenkraftverk om högst 1,5 MW.

3 Vattenkraftberedningens förslag

Enligt vattenkraftberedningen gör den sedan 1970-talet ändrade energipolitiska situationen med stigande oljepriser och beslutet om en avveckling av kärnkraften en utbyggnad av vattenkraften mera fördelaktig från ekonomisk synpunkt än vid tidigare bedömningar.

I fråga om avvägningen mellan utbyggnads- och bevarandebidraget framhåller beredningen att ambitionen att göra utbyggnader mera ekonomiska och att vidta olika kompensationsåtgärder efter hand har ökat. Företrädare för bevarandebidraget uppfattar detta som i och för sig positivt men menar dock att även om projekt modifieras och landskapsvårdande åtgärder vidtas är det ingreppet i en tidigare orörd naturlig miljö som är det avgörande steget.

Beredningen föreslår att ytterligare 2,5 TWh vattenkraft per år nu bör byggas ut. Förslaget motiveras med att det tidigare nämnda 1975 års energipolitiska beslut förutsatte en utbyggnad med 5 TWh/år, av vilka hittills 2,5 TWh/år byggts ut eller lovgivits.

Med hänsyn till att vid prövningen enligt vattenlagen m. m. vissa projekt kan bortfalla har beredningen bedömt att utbyggnadspotentialen i en plan bör vara något större än det tillskott som kan beräknas bli genomfört. Beredningens förslag till plan omfattar därför ca 3,0 TWh/år.

Motivet för en så pass begränsad marginal som ca 0,5 TWh/år anser beredningen vara den stora politiska enigheten kring den föreslagna nivån och innehållet i planen. Beredningen förordar dock att regeringen fortlopande följer upp i vilken mån den faktiska utvecklingen kommer att svara mot intentionerna i planen.

Beredningen har vid utformningen av förslaget till plan delat in projekten i olika klasser. Klass 0 utgörs av om- och tillbyggnader samt effektiviseringar i befintliga stationer. Klass A utgörs av relativt okontroversiella nybyggnader, medan klass B utgörs av projekt som medför mera betydande inverkan på miljön men där nu gällande riktlinjer i den fysiska riksplaneringen inte hindrar en utbyggnad. Projekt som förutsätter ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen har kallats klass C-projekt och har tagits med i ett fall. Beredningens förslag kan sammanfattas i följande tablå.

Klass	Antal projekt	Möjligt tillskott (GWh/år)	Genomsnittlig kostnad (kr/kWh. år)
0	42	737	2,70
A	27	443	2,40
B	27	1 704	1,80
C	4	20	4,00
Minikraftverk		200	
Avgår: vissa modifieringar		-100	
Summa	mer än 100	ca 3 000	

En utbyggnad med 2,5 TWh/år inom ramen för beredningens förslag skulle innebära investeringar på 5–6 miljarder kronor i 1982 års penningvärde och ge en direkt sysselsättning på mellan 8 000 och 9 000 årsverken under den närmaste tioårsperioden.

Vid övervägandena diskuterade beredningen vissa projekt som alternativ till, eller tillskott till, de projekt som slutligen togs med i planförslaget. Dessa projekt var Hocksjö och Storån i Ångermanälven, Mattmar och Nedre Långan i Indalsälven, Sölvbacka i Ljungan, Härjedalsljusnan, Mellanljusnan, Voxnan som är ett biflöde till Ljusnan, Nedre Västerdalälven samt Strängsforsen i Klarälven.

Beredningen pekar på behov av komplettering av kunskapsunderlaget när det gäller vissa älvar och älvräckor i södra och mellersta Sverige. I planförslaget bör kunskapsunderlaget kompletteras för projekten Hallstahammar i Kolbäcksån i det fall det inkluderar Sörkvarnsforsen och Fliseryd i Emån innan slutlig ställning för utbyggnad tas. Detsamma gäller Voxnan, Österdalälven med biflöden, Gimån samt Mörrumsån.

I remissbehandlingen har tre frågor tilldragit sig det största intresset. Det gäller vattenkraftens produktionsförmåga under s. k. medelår, den föreslagna planens omfattning samt dess innehåll.

En positiv inställning till fortsatt vattenkraftsutbyggnad intar bl. a. *överstyrelsen för ekonomiskt försvar, skogsstyrelsen, statens industriverk, statens energiverk, statens vattenfallsverk, Svenska Kraftverksföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Industriförbund och Ingenjörsvetenskapsakademien.*

En negativ inställning till fortsatt vattenkraftsutbyggnad har bl. a. *riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, statens planverk, Svenska Friluftsförbundet, Miljöförbundet, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Turistföreningen, Älvräddarnas samorganisation och Sveriges Fritidsfiskares riksförbund.*

4 Föredragandens överväganden

4.1 Plan för vattenkraftsutbyggnad

För egen del anser jag att det är angeläget att förutsättningar skapas för att öka den nuvarande låga takten i vattenkraftsutbyggnaden. Antalet inlämnade ärenden till vattendomstolarna minskade påtagligt åren 1977–1978 och har sedan dess varit lågt. Den låga investeringsbenägenheten är oroande med hänsyn till bl. a. handlingsfriheten vid kärnkraftens avveckling.

Det är nu viktigt att en vattenkraftsutbyggnad i tillräcklig omfattning kan påbörjas för att tillföra landet viktig elproduktionskapacitet i den omfattning som statsmakterna tidigare har angivit. Därigenom kan också kunnandet inom såväl de byggande kraftföretagen som den tillverkande industrin bevaras, vilket ger handlingsfrihet inför de energipolitiska beslut som senare behöver fattas med anledning av riksdagens beslut att avveckla kärnkraften. En fortsatt vattenkraftsutbyggnad bidrar också till att i vart fall under utbyggnadsskedet lindra den allvarliga arbetslösheten i de regioner där vattenkraftsutbyggnader kan bli aktuella.

De förslag som jag i det följande kommer att lägga fram grundas på de förslag som vattenkraftberedningen med stor politisk enighet har kommit fram till. Den noggranna avvägning mellan olika intressen som beredningen har gjort medför att beredningens förslag utgör ett lämpligt underlag för kommande beslut om den fortsatta vattenkraftsutbyggnaden. Mina förslag till tänkbara utbyggnadsprojekt utgör ett led i arbetet med att uppnå den av riksdagen beslutade kapaciteten för elproduktion. De ger arbete i regioner med hög arbetslöshet och bidrar till att bevara kompetens för vattenkraftsutbyggnad i kraftföretagen och i den tillverkande industrin.

I likhet med beredningen tolkar jag riksdagens begäran om en plan för

vattenkraftsutbyggnaden så att planen bör innehålla en förhandsbedömning av hur en sådan utbyggnad bör kunna genomföras. Vad riksdagen bör ta ställning till som en plan för utbyggnaden är således en förhandsbedömning av hur olika utbyggnadsprojekt skall ses från övergripande utgångspunkter. Innan projekten kan komma till stånd måste de dock bedömas vara ekonomiskt genomförbara av fallrättsägarna samt prövas enligt vattenlagen.

Planen innebär inget hinder för att aktualisera projekt som inte är upptagna i planen. Detta är angeläget med hänsyn till att nya projekt kan tillkomma och att projekt som nu ej bedöms ekonomiskt intressanta kan modifieras så att de framstår som genomförbara från ekonomisk synpunkt.

Enligt vattenlagen har vattendomstolen som första instans att pröva ett vattenkraftsföretags tillåtlighet. Allmänt gäller enligt 3 kap. 1 och 2 §§ VL att ett vattenföretag inte får komma till stånd om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter eller fastställd plan. Ifråga om viktigare vattenföretag har, som framgått av det tidigare, tillåtlighetsprövningen lagts på regeringen. Handläggningen i övrigt av sådana mål sker dock vid vattendomstolen. Enligt 3 kap. 3 § VL gäller att även om hinder inte möter enligt 3 kap. 1 eller 2 § ett vattenföretag inte får komma till stånd, om det medför att någon skada eller olägenhet av större betydelse uppkommer för allmänna intressen. Regeringen kan dock utan hinder därav lämna sitt tillstånd om företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Enligt förarbetena till den nya vattenlagen exemplifieras detta som ett intresse som är av stor positiv betydelse för t. ex. landet, orten eller näringslivet eller eljest från allmän synpunkt. Riksdagen har tidigare uttalat (JuU 1971: 13 s. 18) att den motsvarande dispensmöjlighet som fanns enligt äldre lag borde utnyttjas endast då mycket starka skäl talar för att ett vattenbyggnadsföretag bör tillåtas.

Att ett projekt upptas i den plan som föreläggs riksdagen innebär självfallet inte att tillstånd automatiskt kommer att meddelas enligt VL. Det innebär dock en markering av den betydelse som regeringen och riksdagen fäster vid att planen för vattenkraftsutbyggnad kan genomföras i enlighet med de riktlinjer som riksdagen i olika sammanhang har uttalat sig för.

Genom att mitt förslag innehåller fler projekt än vad som verkligen behöver komma till stånd skapas vissa garantier för att riksdagens mål ändå kan uppnås om vissa projekt skulle falla bort av olika skäl.

Beredningens förslag till plan omfattar projekt om sammanlagt ca 3 100 GWh/år. Enligt beredningen är målet att ett tillskott på 2 500 GWh/år skall kunna erhållas. Förslaget innehåller ca 740 GWh/år i form av om- och tillbyggnader i befintliga kraftverk, 440 GWh/år i enligt beredningen relativt okontroversiella projekt, 1 700 GWh/år i projekt som enligt beredningen innebär mera betydande inverkan på miljön, 20 GWh/år i projekt som förutsätter ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen samt 200 GWh/år i form av s. k. minikraftverk.

Flera remissinstanser — bl.a. *LO*, *TCO*, *statens energiverk*, *statens vattenfallsverk*, *den övriga kraftindustrin*, *Sveriges Industriförbund*, *Svenska Kommunförbundet* och vissa kommuner — anser att det inte blir möjligt att nå ett tillskott på 2,5 TWh genom det förslag som beredningen lagt fram.

Enligt bl.a. *fiskeristyrelsen*, *statens naturvårdsverk*, *Svenska Naturskyddsföreningen*, *Älvräddarnas samorganisation* och *Fritidsfiskarna* kan planen vara snävare och ändå leda till att det uppsatta målet nås. Enligt dessa remissinstanser bör planen omfatta ungefär 2800 GWh/år för att 2500 GWh/år skall uppnås. Älvräddarnas samorganisation framhåller att ca 2000 GWh/år kan uppnås utan allvarliga konflikter med motstående intressen och att 500 GWh/år mer eller mindre knappast har någon betydelse för svensk energiförsörjning men är avgörande från miljösynpunkt.

Beredningen gav Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) i uppdrag att belysa den s.k. medelårsproduktionens storlek med användande av längsta möjliga tidserie. SMHI, som använde sig av tidsserien 1920–1980, kom fram till att det inte skulle behövas något ytterligare tillskott för att uppnå 66 TWh/år. Vattenfallsverket och kraftindustrin i övrigt, som numera tillämpar tidsserien 1950–1980 i den långsiktiga planeringen och som förutsättning för det dagliga kraftutbytet, anser att det fordras ett tillskott på ungefär 3,6 TWh/år för att uppnå 66 TWh/år.

Statens energiverk har ytterligare studerat frågan om medelårsproduktionens storlek. Verket framhåller vissa brister i SMHI:s rapport till beredningen och anser att det inte finns någon grund för att nu gå ifrån beredningens förslag om ett tillskott på 2,5 TWh/år. Enligt verkets mening bör projekt om åtminstone 2,5 TWh/år förverkligas.

Energiverket har också sökt bedöma i vilken mån de möjligheter till omprövning av gamla tillstånd som finns enligt den nya vattenlagen kan komma att på sikt medföra en minskning av produktionen. Verket konstaterar att det inte finns grund för att nu bestämt avgöra huruvida omprövningsbestämmelserna i praktiken kommer att bli mera långtgående än de som fanns i den gamla vattenlagen. Enligt verket måste de nya omprövningsbestämmelserna dock anses utgöra ytterligare en faktor som gör det angeläget att planerade vattenkraftsutbyggnader genomförs.

Det råder således både osäkerhet och oenighet om hur stort tillskott som fordras för att nå upp till en årsproduktion om 66 TWh/år.

För egen del anser jag att det inte är möjligt att med någon större säkerhet uttala sig om den exakta storleken på det tillskott som krävs för att den av riksdagen beslutade nivån på 66 TWh/år skall uppnås. En slutsats som man måste dra är dock att en plan bör innehålla utbyggnadsprojekt av en sådan omfattning att det kan vara möjligt att uppnå ett större tillskott än 2500 GWh/år om det skulle visa sig nödvändigt. Vidare krävs en marginal med hänsyn till de förändringar i förhållande till planen som blir resultatet av bl.a. företagens ställningstaganden till enskilda projekt

och prövningen av projekten enligt vattenlagen. Statens energiverk, som i den tidigare nämnda utredningen har studerat genomförbarheten av beredningens förslag, anser att ungefär 1 700 GWh/år kan komma till stånd med beaktande av ekonomin för projekten och kommunernas ställningstaganden.

Den stora osäkerhet som råder gör att enligt min mening bör en plan omfatta utbyggnadsprojekt som kan leda till att ett tillskott på 3,5 TWh/år kan uppnås om detta visar sig nödvändigt för att vattenkraften skall kunna bidra med 66 TWh/år i vår energibalans. Jag föreslår därför att den plan som bör fastställas för vattenkraftens utbyggnad under den närmaste tioårsperioden som nu föreläggs riksdagen skall omfatta projekt om ca 3,8 TWh/år. Detta innebär att de projekt jag nu föreslår skall upptas i planen kommer att behöva kompletteras med vissa projekt.

Mina förslag utgår i huvudsak från beredningens förslag vad avser om- och tillbyggnader, nybyggnader samt minikraftverk. Jag föreslår dessutom åtgärder för att stimulera renoveringar av befintliga kraftverk. För att göra det möjligt att uppnå ett större tillskott än 2 500 GWh/år avser jag att senare i ett annat sammanhang återkomma med förslag till kompletteringar av planen med vissa projekt. Detta innebär enligt min mening att angelägna utbyggnader nu kan komma till stånd utan onödigt dröjsmål, samtidigt som olika intressenter kan beredas tillfälle att yttra sig över de kompletteringar som kommer att redovisas.

Genom de utredningar om vattenkraft och miljö som genomfördes under 1970-talet och de riksdagsbeslut som följde på utredningarna kom ungefär 20 TWh/år vattenkraft att vara undantagna från prövning, medan ca 5 TWh/år fortfarande var fria för prövning. Härav har ca 2,5 TWh/år byggts ut eller lovgivits. Då nu en plan om ca 3,8 TWh/år läggs fram bör detta göras med största möjliga hänsyn till miljön och till möjligheterna att uppnå en bred politisk förankring för planen. Viktiga utgångspunkter är därvid de bedömningar som gjordes när riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen lades fast samt vattenkraftberedningens förslag.

Dessa skäl talar enligt min mening för att ett begränsat tillskott från vattenkraften bör uppnås i första hand bland projekt som kan genomföras utan hinder av tidigare riksdagsbeslut. Projekten väljs så att inverkan på miljön totalt sett blir så liten som möjligt. En stor del av projekten är om- och tillbyggnader i befintliga kraftverk. När förslaget behöver kompletteras med andra projekt, bör detta göras utifrån de bedömningar om projekten som gjordes i de tidigare vattenkraftsutredningarna. Givetvis är det då viktigt att även beakta de omarbetade och förbättrade förslag som i vissa fall tagits fram senare.

Vattenfallsverket har i sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 föreslagit en förstudie av två av de outbyggda huvudälvarna. Ett förbättrat kunskapsunderlag beträffande huvudälvarna ses också som önskvärt av flera remissinstanser, bl. a. överstyrelsen för ekonomiskt försvar och sta-

tens energiverk. Jag är emellertid inte beredd att ta ställning till denna fråga i detta sammanhang. Frågan kan komma att aktualiseras när det förslag som 1981 års energikommitté skall lägga fram behandlas.

Sedan vattenkraftberedningens betänkande avlämnades har jag beträffande vissa projekt inhämtat ytterligare material. Som underlag för de riktlinjer riksdagen nu föreslås ta ställning till är detta material enligt min mening tillfyllest. Därtill ges en möjlighet till ytterligare överväganden inför de förslag till kompletteringar som kommer att läggas fram senare. Dessutom har vi i Sverige ett vattenrättsligt prövningssystem där noggranna utredningar krävs som beslutsunderlag.

4.2 Planens närmare utformning

Den aktuella vattenkraftsutbyggnaden är betydelsefull från allmän synpunkt. Detta hindrar inte att stor vikt bör fästas vid de argument som förs fram mot utbyggnad i konkreta fall, ibland av bl. a. berörda kommuner och länsstyrelser. I vissa fall kan emellertid en samlad prövning leda till slutsatsen att en älvsträcka bör få byggas ut trots att t. ex. kommunen motsätter sig en utbyggnad.

Vid remissbehandlingen har berörda kommuner i huvudsak varit positiva till beredningens förslag. I vissa fall avstyrker dock kommunerna föreslagna projekt. Arjeplogs kommun avstyrker projektet Slagnäs, Vilhelmina kommun Vojmå och Sollefteå kommun Meåforsen. Krokoms kommun avstyrker Hotagsströmmen och Edsoxforsen, Östersunds kommun också Edsoxforsen, Ånge kommun Haverö medan Härjedalens kommun avstyrker Hamre, Smedjemorasjön och Härjeåsjön. Följer man kommunens uppfattning kan inte heller projektet Kvarnforsen aktualiseras eftersom det förutsätter regleringarna i Härjeån.

Hallstahammars kommun avstyrker projektet Hallstahammar till den del det berör Sörkvarnsforsen som är ett naturreservat inom kommunen. Sammantaget svarar dessa projekt för ungefär 490 GWh/år.

I en del fall vill berörd kommun föreskriva vissa villkor för projekt. Sammantaget kan sådana villkor minska produktionskapaciteten med ungefär 50 GWh/år.

Berörda kommuner är i några fall tveksamma till projekt som redovisats av beredningen. Det gäller främst uppströms Björnafallet i Gideälven i Örnsköldsviks kommun, Ammeråns överledning till Indalsälven inom Ragunda kommun samt Galvån i Bollnäs kommun. Denna tveksamhet beror till stor del på att kommunerna anser att beslutsunderlaget inte är tillräckligt.

Kommunerna föreslår i vissa fall att andra utbyggnader än de som har tagits upp i beredningen bör aktualiseras i en plan för vattenkraftens utbyggnad. I många fall är det projekt som beredningen enligt betänkandet har övervägt att ta med i förslaget. Sålunda föreslår Östersunds kommun

att projekten i Nedre Lången tas med i en plan i stället för projektet Edsoxforsen. Kommunen motiverar sitt ställningstagande utifrån miljömässiga, kraftekonomiska och sysselsättningsmässiga skäl. Vilhelmina kommun förordar projektet Fatsjö i stället för projektet Vojmå. Ovanåkers och Bollnäs kommuner föreslår att Hylsjöns reglering med projektet Hylströmmen i Voxnan tas med i planen. Därmed skulle översvämningsriskerna i tätorterna minska påtagligt.

Även några projekt som inte har diskuterats i beredningens betänkande föreslås av berörda kommuner. Jokkmokks kommun anser att projektet Tjäkvarats i Lilla Lule älv bör genomföras. Skellefteå kommun anser att Byskeälven bör byggas ut redan nu med hänsyn till den goda ekonomin för projekten och den svåra sysselsättningssituationen i regionen. Sammantaget tillför berörda kommuner projekt på tillsammans drygt 1 250 GWh/år.

Länsstyrelserna avstyrker i huvudsak samma projekt som kommunerna. Dessutom avstyrker länsstyrelsen i Gävleborgs län projekten i Galvån, medan länsstyrelsen i Blekinge län avstyrker projekten Hemsjö och Fridafors i Mörrumsån i den mån de medför negativa verkningar för fisket. Sammantaget avstyrker länsstyrelserna projekt om tillsammans ungefär 390 GWh/år.

Länsstyrelsen i Jämtlands län går på samma linje som Östersunds kommun och föreslår att Nedre Lången bör byggas ut i stället för Hotagsströmmen och Edsoxforsen i Härkan. Länsstyrelsen föreslår dessutom att projektet Hocksjö i Ångermanälven tas med i planen. Länsstyrelsen i Västerbotten föreslår liksom Vilhelmina kommun att Fatsjö byggs i stället för projektet Vojmå. Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att en utbyggnad av Edänge i Mellanljusnan kan genomföras utan allvarliga ingrepp i landskapet. Denna utbyggnad är enligt länsstyrelsen att föredra framför det av beredningen föreslagna projektet Edeforsen, med hänsyn till ekonomiska skäl och sysselsättningen. Om Edänge genomförs inrymmer det även Edeforsen. Länsstyrelserna tillstyrker projekt utöver beredningens förslag till en omfattning av ungefär 580 GWh/år.

Om man till beredningens förslag lägger projekt som kommunerna och länsstyrelserna har föreslagit skulle en nivå av ungefär 4 300 GWh/år kunna uppnås jämfört med beredningens förslag på ungefär 3 100 GWh/år. Därvid bör dock beaktas att kommunerna och länsstyrelserna motsätter sig vissa projekt så att nettoeffekten blir 3 750 GWh/år.

Som jag nyss har nämnt intar flera myndigheter och organisationer en negativ inställning till en fortsatt vattenkraftsutbyggnad. Dessa instanser menar att de ekonomiska argumenten har getts för stor tyngd i beredningens förslag. Dessa remissinstanser hänvisar till ett till betänkandet fogat särskilt yttrande från representanter för statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen, Svenska Naturskyddsföreningen och Älvräddarnas samorganisation. I yttrandet framhålls att kraftföretagen till beredningen har redovisat ett antal okontroversiella projekt med lägre kostnad än koleldad

kondenskraft och el från koleldade kraftvärmeverk men med högre kostnad än den gräns för genomförbara projekt på 3 kr/kWh, år som beredningen satt. Enligt yttrandet bör redan nu projekt med en kostnad som motsvarar kostnaden för kolkondenskraft kunna genomföras. Därigenom, menar man, kan planen tillföras ca 440 GWh/år i om- och tillbyggnader samt effektiviseringar i befintliga kraftverk och i form av okontroversiella nybyggnader. Däremot bör enligt yttrandet projekt inom beredningens klass B inte genomföras till mer än ca 530 GWh/år. I andra hand kan Råneälven med beaktande av rennäringens intressen och Fatsjö, alternativt Vojmå, i Ångermanälven föras fram. Sammantaget förordas en plan omfattande ungefär 2,8 TWh/år.

Flertalet remissinstanser som företräder mot vattenkraftsutbyggnad stående intressen avstyrker Randi i Luleälven, Sikfors i Piteälven, Klippen i Umeälven, Skinnmuddselet/Stennäs och Uppströms Björna i Gideälven, Meåforsen i Ångermanälven, Hotagsströmmen, Edsoxforsen och Ammeråns överledning i Indalsälven, Haverö i Ljungan, Hamre i Ljusnan, Hallstahammar i Kolbäcksån samt Fliseryd i Emån. Svenska samernas riksförbund avstyrker dessutom projekten i Råneälven.

Som framgått av vad jag tidigare har sagt är det enligt flera remissinstanser tveksamt om beredningens förslag är tillräckligt för att uppnå ett tillskott på 2,5 TWh/år. Förslagen från statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen m. fl. remissinstanser om att ekonomiskt fördelaktiga projekt i beredningens förslag skulle bytas mot projekt som beredningen i sina överväganden funnit vara alltför dyra för att vara genomförbara innebär enligt min mening en ytterligare försämring av möjligheterna att inom den närmaste tioårsperioden nå upp till den av riksdagen beslutade nivån för vattenkraftsproduktionen. Särskilt allvarligt är detta med tanke på att andra alternativa utbyggnader vid kärnkraftens avveckling i allmänhet kan bedömas innebära dyrare lösningar samtidigt som vår strävan bör vara att hålla priset på elektrisk kraft så lågt som möjligt.

Följande projekt i beredningens förslag är enligt min mening så osäkra från ekonomiska eller andra synpunkter att de inte bör tas med i förslaget till plan. Det är Pakkojokk i Luleälven, Slagnäs i Skellefteälven, Edeforsen i Ljusnan, Skivsforsen i Dalälven, Fiskeby i Motala ström och Vargön i Göta älv på tillsammans ca 140 GWh/år. Ändrade förutsättningar kan naturligtvis göra att projekten blir aktuella. Det finns i så fall, utom för Edeforsen som får prövas också mot bakgrund av riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen, inget hinder för att de prövas i vanlig ordning.

I beredningens förslag finns ytterligare ett antal projekt som det från ekonomisk synpunkt är tveksamt om de kommer att aktualiseras under den närmaste tioårsperioden. Jag har trots det valt att ta med dessa projekt i mitt förslag till plan. Skälet härtill är bl. a. att andra projekt, som kan komma att aktualiseras då de i planen nu framlagda projekten behöver kompletteras, kan förbättra genomförbarheten av projekten.

Beredningen föreslår att s. k. minikraftverk bör ingå i planen med ett tillskott på 200 GWh/år. Även jag anser att man bör kunna räkna med ett tillskott av denna storleksordning. Under år 1984 utgår investeringsbidrag med 15 % av kostnaden vid utbyggnad av minikraftverk. Regeringen har tidigare gett statens energiverk i uppdrag att utreda vissa frågor om möjligheterna att bygga ut minikraftverk. När verkets utredning föreligger bör möjligheterna för att bygga ut sådana kraftverk säkrare kunna bedömas. Enligt min mening kan minikraftverken, även om energitillskottet är marginellt, medföra betydande sysselsättningstillskott. För den tillverkande industrin bör utbyggnad av minikraftverk tillföra kompetens som även bör kunna komma till användning på exportmarknaden. Framför allt i utvecklingsländerna bör insatser på detta område kunna göras. Jag kan nämna att inom ramen för samarbetsavtalet mellan Sverige och Indien diskuteras möjligheterna för svenska företag att bygga minikraftverk i Indien.

4.3 Särskilda överväganden angående vissa projekt

Av vad jag nyss har sagt framgår att beredningens förslag till projekten i Råneälven, Vojmå i Ångermanälven samt Ammeråns överledning har behandlats relativt ingående i remissvaren. Dessa projekt är också av central betydelse för sysselsättningen och i fråga om Ammerån för genomförande av även andra projekt. Utanför beredningens förslag finns projekt som Tjäkoavarats i Lilla Luleälv, Hocksjö i Ångermanälven, Nedre Långan, Hylströmmen m. fl. projekt i Voxnan samt Edänge i Mellanljusnan som kan vara möjliga att aktualisera när beredningens förslag behöver kompletteras. Även dessa projekt skulle ha en gynnsam inverkan på sysselsättningen i berörda regioner samtidigt som ekonomin för flera av projekten är tillfredsställande. I det följande redovisar jag mina ställningstaganden till de nu nämnda projekten.

Jag vill först kommentera projekten *Hocksjö* och *Edänge* som för att komma till stånd fordrar ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen. Enligt min mening bör förslag till sådana ändrade riktlinjer remitteras innan ställning till enskilda projekt tas. Jag är därför inte beredd att nu föreslå att Hocksjö och Edänge skall ingå i planen.

I beredningens förslag ingår tre projekt i *Råneälven*. Det är Randaträsk-Mårdselet, Korpforsen och Lassbyforsen om 220, 16 resp. 12 GWh/år. Enligt beredningen innebär projektet Randaträsk-Mårdselet överdämning av 27 km² varav 18 km² är produktiv skogsmark samt starkt minskad vattenföring i en 20 km lång älvsträcka. Minimitappning kan medföra en produktionsminskning med ca 10 GWh/år. Projektet kan genom magasinerna i Aimojokkdalen och Randaträsk påverka rennärningen inom Gällivare samaby, varför vissa modifieringar av projektet kommer att bli erforderliga. Av yttrandena till beredningens förslag framgår att Bodens kommun och

Gällivare kommun tillstyrker en utbyggnad av Råneälven. Samernas riksförbund avvisar en utbyggnad av Råneälven.

Fallrättsägare i Råneälven är Bålforsens Kraftaktiebolag (BÅKAB) och statens vattenfallsverk. Vattenfallsverket disponerar fallrättigheterna för Randaträsk kraftverk om 60 GWh/år och Korpforsen om 15 GWh/år. BÅKAB disponerar fallrättigheterna för Mårdselets kraftverk om 160 GWh/år och Lassbyforsen om 12 GWh/år. I sitt yttrande framhåller BÅKAB att ytterligare projekt i Råneälven bör föras till planen. På grund av höga kostnader togs inte projektet Muorka tillhörande vattenfallsverket med i beredningens förslag. BÅKAB anser att om denna reglerings värde för de andra projekten i älven beaktas blir kostnaden väsentligt lägre.

I den s.k. Ekströmska utredningens betänkande (SOU 1976:28) gavs biflödet Rörån-Livas älv med projekten Livas-Skaitefors och Gårdforsen ett högt bevarandevärde bl. a. på grund av att området ingick i den hydrologiska forskning som bedrevs inom ramen för den internationella hydrologiska dekadern. Denna forskning har nu upphört. Enligt BÅKAB bidrar detta biflöde i hög grad till översvämningarna i Råneälvens nedre del där jordbruksbygden finns. En reglering av Rörån-Livas älv kommer också Lassbyforsens kraftverk till del. Om projekten Muorka, Livas-Skaitefors och Gårdforsen om 25, 35 resp. 9 GWh/år tillförs planen skulle Råneälven sammantaget kunna bidra med ca 315 GWh/år. Utbyggnaderna som kan påbörjas i slutet av 1980-talet ger ett sysselsättningstillskott på ungefär 1 300 årsverken.

Jag är inte beredd att nu föreslå att riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen ändras beträffande Rörån-Livas älv. Däremot bör projektet Muorka tillsammans med de andra projekten i Råneälven ingå i förslaget till plan.

Projektet *Tjäkvarats* i Lilla Luleälv innebär att en kraftstation anläggs i Sitoätno som flyter från Sitojaure ned till Tjaktjajaure som är regleringsmagasinet uppströms Seitevare kraftverk. Projektet har på regeringens uppdrag utretts av vattenfallsverket i samarbete med länsstyrelsen i Norrbottens län och Jokkmokks kommun. Energitillskottet är 255 GWh/år och kostnaden 3:10 kr/kWh, år. Eftersom avsikten har varit att sjön Sitojaure inte skall regleras kommer en stor del av krafttillskottet att komma sommartid. Detta gör att ekonomin jämfört med andra projekt som kostar omkring 3 kr/kWh, år måste betraktas som svag.

Jokkmokks kommun anser att projektet bör byggas ut med hänsyn till sysselsättningsläget för vattenfallsverkets anläggningsarbetare i kommunen. Projektet fordrar en ändring av riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen för att komma till stånd. Med hänsyn till projektets ekonomi och ingreppets art är jag inte beredd att förorda en sådan ändring.

Vattenkraftberedningen anser att en komplettering av *Sikfors* kraftverk bör ingå i planen för vattenkraftsutbyggnad. Enligt beredningens uppfattning skulle en ombyggnad av Sikfors inte på något sätt äventyra beslutet att undantaga Piteälven från utbyggnad. Piteå kommun, länsstyrelsen i

Norrbottnens län och statens planverk har tillstyrkt en utbyggnad av Sikfors i enlighet med beredningens förslag. Planverket finner en sådan utbyggnad förenlig med gällande riktlinjer i den fysiska riksplaneringen. Statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen m. fl. centrala verk och ett antal organisationer avstyrker att en utbyggnad sker av Sikfors enligt beredningens förslag.

Jag anser att en ombyggnad av Sikfors i enlighet med vattenkraftberedningens förslag bör föras till planen. En sådan utbyggnad bör vara förenlig med syftet med riksdagens beslut att undantaga Pite älv från vattenkraftsutbyggnad, eftersom riksdagsbeslut mot utbyggnad enligt uttalanden av riksdagen inte behöver förhindra smärre åtgärder som hänför sig t. ex. till redan företagen reglering. Starka invändningar mot projektet har riktats bl. a. från fiskets intressen. I likhet med beredningen anser jag att för fisket acceptabla förhållanden kan uppnås genom bl. a. lämpligt utformade tappningsbestämmelser. Slutlig ställning till projektets tillåtlighet kan dock som jag tidigare konstaterat ske tidigast i samband med prövningen enligt vattenlagen. Jag har vid mina bedömningar rörande Sikfors samrått med chefen för jordbruksdepartementet och chefen för bostadsdepartementet.

När det gäller *Bure älv* föreslår vattenkraftberedningen att undantaget mot vattenkraftsutbyggnad i den fysiska riksplaneringen upphävs. Motivet till detta är att älven enligt beredningens uppfattning inte har sådana bevarandevärden att ett undantag från vattenkraftsutbyggnad är motiverat och att de aktuella projekten har modifierats sedan riksdagen undantog *Bure älv* från vattenkraftsutbyggnad. Förslaget har med något undantag inte mött erinran från remissinstanserna.

Jag delar vattenkraftberedningens uppfattning att *Bure älv* inte har så stora bevarandevärden att ett undantag från vattenkraftsutbyggnad längre är motiverat. De modifieringar som gjorts av projektens utformning innebär att dessa medför mindre ingrepp än de projekt som låg till grund för riksdagens beslut om undantag. En sådan utbyggnad kräver som beredningen anfört ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen. Mot denna bakgrund föreslår jag att riktlinjerna ändras på denna punkt och vidare att 11 kap. 1 § VL ändras så att tillåtligheten av vattenkraftsprojekt som aktualiseras i *Bure älv* inte längre skall prövas av regeringen. Jag har i denna fråga samrått med chefen för justitie-, jordbruks- och bostadsdepartementet.

Beredningen tog i sitt förslag med projektet *Vojmån* i Ångermanälven. Som alternativ diskuterades projektet *Fatsjö*. *Vojmå*projektet innebär utbyggnad och dämning av en del av nedre *Vojmån*, varigenom ytterligare fallhöjd tas ut genom en 3–4 km lång tunnel. Härvid avsnörs 17 km av ån och får kraftigt minskad vattenföring. Projektet ger ett produktionstillskott på 139 GWh/år till en kostnad av 360 milj. kr. *Fatsjö* som innebär överledning från *Vojmsjön* till *Malgomaj* och en kraftigt minskad vattenföring i nedre *Vojmån* ger 220 GWh/år till en kostnad av 880 milj. kr.

Enligt beredningen skulle de delar av Vojmån som påverkas mest vid Vojmåprojektets genomförande, i detta fall få förhållanden som är avsevärt bättre än de som uppkommer vid ett genomförande av Fatsjöprojektet. Skälet härtill är att den bättre ekonomin i Vojmåprojektet tillåter större minimitappning i ån än vad Fatsjöprojektet kan bära. På en sträcka innebär Fatsjöprojektet starkt minskad vattenföring medan Vojmåprojektet innebär att en konstgjord sjö skapas. Den sträcka som avsnörs av tunneln i Vojmåprojektet får trots detta högre vattenföring än i Fatsjöprojektet. Nedströms tunnelutloppet består nuvarande förhållanden i Vojmåprojektet medan Fatsjöprojektet innebär starkt minskad vattenföring på hela sträckan ned till utloppet i Ångermanälven. Mot denna bakgrund förordade beredningen Vojmåprojektet framför Fatsjöprojektet.

Fatsjö har tidigare förklarats ekonomiskt otillåtligt i vattendomstolen. Vilhelmina kommun redovisar i sitt remissvar en omfattande jämförelse mellan de båda projekten, dock utan de modifieringar i Vojmåalternativet som beredningen har föreslagit. Utifrån denna jämförelse förordar kommunen Fatsjöprojektet samtidigt som man motsätter sig projektet Vojmå. Även länsstyrelsen i Västerbottens län och några grannkommuner förordar Fatsjö.

Fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, Svenska Naturskyddsföreningen, Sveriges fiskares riksförbund och Fritidsfiskarna anser att Vojmå bör väljas före Fatsjö om inte det senare projektet förknippas med en minimitappning sommartid på minst 15 m³/s.

I den utformning av Fatsjö som förklarades otillåtlig i domstolen hade förutsatts en minimitappning sommartid på 6 m³/s. I det fall minimitappningen utökas till 15 m³/s minskar produktionen från 220 GWh/år till 200 GWh/år. Det skulle innebära en specifik anläggningskostnad på 4:40 kr/kWh, år. Av vad som har framkommit av vattendomstolens yttrande enligt 4 kap. 20 § VL (1918:523) och remissbehandlingen av detta är det inte lämpligt att projektet Fatsjö ingår i planen. Jag anser att Vojmå är att föredra framför Fatsjö även från naturskyddssynpunkt.

Ammerån med tillflödena Storån och Öjån är det största helt orörda vattendraget i Jämtlands län. De övre delarna, innan de båda åarna flyter ihop och bildar Ammerån, består enligt länsstyrelsens inventering av ett vildmarksområde med flera utomordentligt värdefulla delobjekt. Även nedströms sammanflödet finns säregna naturtyper.

Projektet *Ammeråns överledning* innebär att vattnet i åns nedre del ca 16 km från utloppet i Indalsälven överleds genom en tunnel till sjön Gesunden. Härigenom nyttiggörs vattnet i kraftverken Krångede och Gammelänge. Projektet är det från kraftekonomisk synpunkt mest gynnsamma projektet i beredningens förslag. Det ger enskilt ett energitillskott på 136–158 GWh/år beroende på vilken minimitappning som föreskrivs och möjliggör samtidigt utbyggnad av stationerna Krångede, Gammelänge, Hammarforsen, Svarthålsforsen och Stadsforsen med ett produktionstillskott på ungefär 215 GWh/år.

För beredningen har projektet presenterats enligt ett tio år gammalt förslag som innebär en överledning av maximalt 80 m³/s och en minimitappning i Ammerån nedströms överledningen på 1 m³/s vintertid och 5 m³/s sommartid. Under ungefär en fjärdedel av sommarperioden måste normalt avsevärt mer än 5 m³/s spillas eftersom flödet då överstiger tunnelns kapacitet.

Totalt innebär Ammeråns överledning och om- och tillbyggnaderna i Indalsälven en sysselsättning lokalt om ca 900 årsverken. Arbetena skulle kunna pågå i sex till sju år.

Länsstyrelsen och Ragunda kommun anför i remissvaren till beredningen att man finner beredningens betänkande i dessa delar alltför bristfälligt som beslutsunderlag. Man önskar en opartisk utredning av överledningsprojektet och effektiviseringarna. Av särskilt intresse är minimitappningens storlek, vilka åtgärder som kan vidtas nedströms överledningen, i vilken mån sjön Gesunden tål ytterligare reglering samt hur om- och tillbyggnaden i de fem kraftverken genomförs och tidsutdräkten för detta.

Centrala myndigheter som naturvårdsverket, fiskeristyrelsen och riksantikvarieämbetet avstyrker en överledning av Ammeråns vatten till Gesunden. Naturvårdsverket och fiskeristyrelsen gör bedömningen att om- och tillbyggnaderna bör komma till stånd även utan Ammeråns överledning.

BÅKAB som äger fallrättigheten i Ammerån anför att de berörda kraftföretagen har framme det ekonomiska underlag som behövs för att ta ställning till det samlade projektet. BÅKAB anser att inverkan kan minskas om minimivattenföringen utformas på ett sådant sätt vad gäller såväl kvantitet som säsongsvariation att fisk kan reproduceras och ges näring för tillväxt. Detta torde enligt bolaget kräva en så stor vattenföring att hänsynen till landskapets utseende tillgodoses och att landskapsvårdande åtgärder endast behöver vidtas i mindre omfattning.

BÅKAB framhåller vidare att det till beredningen redovisade förslaget till minimitappning på älvsträckan nedströms bortledningspunkten i Överammer, 1 m³/s vintertid och 5 m³/s sommartid, utformades för drygt tio år sedan i samband med redovisningen till Sehlstedtutredningen. Med dagens synsätt på landskapsvård och fiskefrågor finns det enligt företaget anledning att omarbета detta minimitappningsförslag.

Frågan om Ammeråns överledning och effektutbyggnaderna i Indalsälven har varit föremål för överläggningar mellan företrädare för industridepartementet, Ragunda kommun, länsstyrelsen och de berörda kraftföretagen. Med utgångspunkt från dessa överläggningar kan konstateras att det inte föreligger något ekonomiskt alternativ till Ammeråns överledning för att få till stånd effektutbyggnaderna.

Efter överläggningarna har de berörda kraftföretagen i yttrande till departementet utfäst sig att genomföra utbyggnaderna i Indalsälven, genom utbyggnad av stationerna på sträckan Krågede—Stadsforsen till en utbyggnadsvattenföring om ca 630 m³/s, om överledningen av Ammerån kan

genomföras. Ragunda kommun har sedermera i ett förnyat yttrande över vattenkraftberedningens förslag tagit ställning mot en utbyggnad av en överledning och för att Ammerån i sin helhet undantas från utbyggnad. För egen del förordar jag efter en sammanvägd bedömning av redovisade förhållanden att projektet Ammeråns överledning bör föras till planen. Jag vill i detta sammanhang särskilt betona att en förutsättning för att överledningen skall få genomföras bör vara att om- och tillbyggnaderna i de fem kraftstationerna nedströms sjön Gesunden verkligen kommer till stånd under planperioden och att projekten genomförs på ett sådant sätt att sysselsättningen kan utsträckas i ungefär sex år.

Långan, som är ett biflöde till Indalsälven, har två större källflöden som förenas i Yttre Oldsjön. Därifrån rinner Långan genom Rönnösjön och Landösjön och mynnar i Indalsälven inom Litsselet som ingår i dämningsområdet för Midskogs kraftverk. Från och med Landösjön och uppströms finns sammanlagt sju regleringar. Nedre Långan omfattar en sträcka av ca 36 km mellan Landösjön och Indalsälven med en fallhöjd av ca 68 m. På sträckan finns i strömriktningen följande strömfall, nämligen Kvarnforsen, Djupeforsen, Långforsen, Lillforsen, Gråmäraforsen, Holmforsen, Bötelsforsen, Sladderforsen och Klöstaforsarna. Av dessa är Långforsen utbyggd i Långfors kraftstation.

Den 25 januari 1980 avgav Jämtbygdens tingsrätt vattendomstolen yttrande avseende ansökan från Stensjöns Kraftaktiebolag om uppförande av två kraftverk, Långforsens och Litsnäsets kraftverk, på 95 resp. 114 GWh/år inom den aktuella älvsträckan. Samtidigt avsågs den gamla kraftstationen i Långforsen rivas. Vattendomstolen ansåg att företagen uppfyller kraven på tillåtlighet jämlikt 2 kap. 3 § första och andra styckena samt 12 § första stycket den då gällande vattenlagen (1918:523). Vattendomstolen gjorde bedömningen att företagen var ekonomiskt tillåtliga, att fiskerinäring av större betydelse eller rennäringen inom Offerdals sameby inte lider väsentligt förfång genom företagen, att levnadsförhållandena för befolkningen inte försämrats väsentligt samt att väsentligt minskad trevnad inte uppkommer för personer bosatta vid eller i närheten av Nedre Långan, eftersom befolkningen i Östersundsregionen hittills inte utnyttjat Nedre Långan i nämnvärd grad. Det fanns dock, enligt vattendomstolen, viss risk att även den nu diskuterade modifierade utformningen av projektet kan vara oacceptabel från rennäringssynpunkt. När det gäller naturskyddet ansåg vattendomstolen att även om företagen orsakar en bestående ändring av naturförhållandena – främst genom inverkan på landskapsbilden – är likväl betydande förlust från naturskyddssynpunkt inte att befara. Vattendomstolen ansåg vidare att allmänna intressen, bl. a. kulturminnesvärden, inte kan anses påverkas i sådan nämnvärd mån genom tillkomsten av de ansökta företagen att tillåtlighetshinder föreligger i ifrågavarande hänseende. Såvitt vattendomstolen kunde finna föreligger inte heller hinder mot företagen från allmänna planeringssynpunkter.

Vid regeringens prövning inkom remissyttranden från bl. a. kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, statens industriverk, länsstyrelsen i Jämtlands län, Östersunds och Krokoms kommuner samt från flera organisationer och föreningar.

Lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens industriverk, länsstyrelsen och Östersunds kommun tillstyrkte företagen. Kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket och Krokoms kommun och de organisationer och föreningar som yttrat sig avstyrkte företagen.

Enligt fiskeristyrelsen skulle ett strömvatten som från fiskesynpunkt är riksintressant totalskadas. Länsstyrelsen framhöll att visserligen blir fisket totalförstört, men att det f. n. inte har någon större omfattning. I yttrande till domstolen angav fiskeriintendenten i Nedre norra distriktet att fiskerinäring av betydelse i vattenlagens mening inte berörs av företagen.

Naturvårdsverket framhöll det stora värdet från fiske- och friluftssynpunkt och det mycket höga värdet för faunan, bl. a. för älg och utter. Vidare ansåg naturvårdsverket tillsammans med planverket och kammarkollegiet att ett stort värde ligger i närheten till Östersundsregionen med ca 50 000 invånare och det därmed förhållandevis lättillgängliga läget. Länsstyrelsen anförde att området är mycket svårtillgängligt och har i vart fall hittills ej i nämnvärd omfattning utnyttjats som rekreatiomsområde.

Riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet och planverket ansåg att betydande kulturvärden i form av fångstgropar och stenåldersboplatser skulle försämrats om utbyggnaden genomförs.

Den dåvarande regeringen ansåg i sitt beslut den 9 april 1981 att företagens verkningar på naturförhållandena i området var så betydande att de fick anses utgöra hinder mot företagen enligt 2 kap. 3 § andra stycket VL (1918: 523). En utbyggnad skulle enligt regeringen också leda till intrång för rennärningen. Den skulle vidare medföra en sådan onödig förstörelse av miljövärden att hinder även möter mot företagen från allmänna planerings-synpunkter. På grund härav förklarade regeringen att hinder enligt 4 kap. 18 § andra stycket vattenlagen förelåg mot företaget.

Sökanden har nu omarbetat projekten. Omarbetningen innebär att i stället för de två kraftverken byggs fyra kraftverk. Den areal som berörs av dämning minskar därmed från 2 700 ha skogsmark och impediment till 1 800 ha. Enligt länsstyrelsen bör alternativet med fyra kraftverk i Nedre Lången väsentligt reducera de invändningar som lämnades mot de tidigare företagen och projekten bör därför kunna ges tillstånd för utbyggnad. Liknande synpunkter förs fram av Östersunds kommun, medan Krokoms kommun avstyrker.

Med hänsyn till vad som nu anförts bör Nedre Lången enligt min mening föras till planen.

Utöver de nu nämnda projekten bör ett projekt i Indalsälven tas med i en

plan för utbyggnaden av vattenkraften till 66 TWh/år. Det gäller projektet Rönnöforsen i Långan som av beredningen ansågs vara för dyrt för att kunna komma till stånd. Projektet var dock dåligt känt. Nu har fallrättsägaren studerat projektet grundligare och kommit fram till att det kan byggas ut till acceptabla kostnader.

Projekteten i Långan skulle väl kunna samordnas sysselsättningsmässigt med andra projekt. Det bör vara möjligt att bygga ut Högfors, Nedre Långan, Yttre Oldsjön, Rönnöforsen och Storsjötunneln i följd. Eftersom projekten ligger bara någon eller några mil från varandra skulle en geografiskt samlad, i sex till sju år varaktig, sysselsättning kunna skapas. Energimässigt tillförs planen på detta sätt ca 200 GWh/år. Det finns i detta sammanhang skäl att beakta Östersunds kommuns och länsstyrelsens klara prioritering av Nedre Långan framför Hotagsströmmen och Edsoxforsen. Då dessa projekt enligt min mening inte bör tas med i planen blir nettotillskottet av Nedre Långan ca 90 GWh/år.

Voxnan är ett biflöde till *Ljusnan* som rinner upp sydost om Sveg för att sedan från sydväst flyta in i *Ljusnan* strax söder om Bollnäs. Älven är starkt påverkad av vattenkraftsutbyggnader, såväl uppströms som nedströms den nu aktuella älvsträckan. I beredningens förslag ingår projektet Runemo om 26 GWh/år. Beredningen framhåller att uppgifterna för projektet baseras på att en reglering av Hylsjön uppströms Runemo kommer till stånd. Enligt fallrättsägaren kan Runemo inte genomföras under den närmaste tioårsperioden utan Hylsjöns reglering. Beredningen tog inte med Hylsjöns reglering med Hylströmmens utbyggnad i förslaget utan ansåg att projekten i Voxnan borde utredas närmare innan slutlig ställning tas.

Ovanåkers kommun, Bollnäs kommun och kammarkollegiet tillstyrker en utbyggnad av Hylströmmen i sina yttranden över beredningens förslag. Kammarkollegiet kommenterar i sitt yttrande frågan huruvida kunskapsunderlaget i detta fall är tillräckligt. Enligt kollegiet finns i detta ärende som nu ligger hos regeringen avseende frågan om tillåtligheten av Hylsjöns reglering och Hylströmmens utbyggnad utförliga beskrivningar av företagets inverkan på allmänna och enskilda intressen inom hela det område som påverkas av företaget. Kammarkollegiet framhåller att utredningsmaterialet är väl så gott som det som redovisats för andra vattenkraftsprojekt i betänkandena Vattenkraft och miljö.

Kommunerna betonar projektets betydelse för att minska översvämningarna i tätorterna samt betydelsen för sysselsättningen.

Ovanåkers kommun framhåller att det sedan prövningen i vattendomstolen inte har framkommit något förhållande som motiverar en ändrad inställning i fråga om tillåtlighet och magasinstorlek. Ärendet ligger f. n. i regeringen för prövning efter det att vattendomstolen tillstyrkt en utbyggnad. Av handlingarna i ärendet framgår bl. a. följande.

Sökandena har ansökt om två alternativ till Hylsjöns reglering, ett alternativ med en magasinvolym om 100 miljoner m³ och ett med 80 miljoner

m³ samt om tillstånd att uppföra en kraftstation vid Hylströmmen. Vattendomstolen har funnit företagen tillåtliga enligt 2 kap. 3 § första och andra styckena VL (1918:523). Hinder mot företagen föreligger enligt domstolens mening ej heller enligt 2 kap. 11 och 12 §§. Domstolen har således funnit att den ekonomiska nyttan av företagen är större än det ekonomiska värdet av de skador som uppstår. Vidare medför företagen inte sådana återverkningar i fråga om befolkningens bostäder, näringsfång, trevnad och levnadsförhållanden i övrigt som skulle strida mot tillåtligheten. Företagen orsakar enligt domstolen inte heller sådan bestående ändring av naturförhållandena varigenom betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Företrädare för motstående intressen har yrkat på högre minimitappning än den sökandena föreslagit samt föreslagit en begränsning till 80 miljoner m³ magasin. Vidare har kammarkollegiet föreslagit att magasinsnivån 1 m under dämningssgränsen skall vara uppnådd senast den 25 juni. Vattendomstolen anser att värdet av en ökad minimitappning icke tillnärmelsevis kan uppgå till värdet av den därmed orsakade energiförlusten. Domstolen finner kostnaden för det av statens naturvårdsverk föreslagna magasinsalternativet oskäligt stor i förhållande till värdet av de fördelar som därmed kan uppnås. Vattendomstolen anser även att fördelarna med ett garanterat vattenstånd den 25 juni enligt kammarkollegiets förslag inte står i rimlig proportion till de därmed sammanhängande förlusterna från kraftproduktionssynpunkt.

Vid remissbehandlingen inför regeringens beslut i ärendet tillstyrker naturvårdsverket det större vattenmagasinet. Planverket tillstyrker det större vattenmagasinet och anser att den av sökandena föreslagna minimitappningen kan föreskrivas. Kammarkollegiet vidhåller sin uppfattning om minimitappningen men tar inte på nytt upp frågan om magasinsfyllnadsgraden per den 25 juni.

Kammarkollegiet menar att det nu finns erforderligt beslutsunderlag varför vattenkraftberedningens tveksamhet beträffande möjligheten att bedöma projektens inverkan på älvsträckan nu kan anses undanröjd. Därför anser jag att dessa projekt bör föras till planen.

Beredningens förslag till plan omfattade bl. a. projektet Edeforsen, som skulle innebära utbyggnad av den nedersta forsén i Mellanljusnan. Detta projekt avvisas i remissbehandlingen såväl av fallrättsägaren som av bevarandointressenterna. Projektet berörs av riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Inom ramen för dessa kan endast en begränsad utbyggnad av det befintliga kraftverket komma till stånd. Jag är inte beredd att nu föreslå en ändring av riktlinjerna vad avser denna del av Mellanljusnan. Om en sådan skall komma till stånd talar en total avvägning för att det större projektet Edänge, som dämmer in såväl Edeforsen som den uppströms liggande Edängeforsen, bör förordas i stället för Edeforsen.

Beredningens förslag omfattade också projekt i Galvån som är ett bi-

flöde till Ljusnan. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har förordat en utbyggnad av Edänge i Mellanljusnan i stället för Galvån. Bollnäs kommun är tveksam till Galvån. Innan ställning till bl. a. Edänge slutligen tagits är jag inte beredd att föreslå en utbyggnad i Galvån.

4.4 Förslaget till plan

Den av mig föreslagna planen för vattenkraftens utbyggnad under den närmaste tioårsperioden innehåller två delar. Den ena delen består av projekt som i dag kan namngivas och som redovisas i efterföljande förteckning. Dessa projekt motsvarar ett produktionstillskott om ca 3 000 GWh/år. Därav bedöms dock ca 100 GWh/år falla bort genom bl. a. projektmodifieringar och föreskrivna minimitappningar. För att uppnå en plan med projekt som kan ge ett produktionstillskott om ca 3 800 GWh måste således förteckningen utökas med ytterligare ett antal projekt. Detta är den andra delen av planen. Denna del bör bestå av projekt som tillsammans kan ge ett produktionstillskott om ca 900 GWh/år.

Min avsikt är att, om riksdagen godkänner dessa utgångspunkter för planen, låta genomföra en studie av möjliga projekt som skall kunna ge sammanlagt ca 900 GWh/år och utgöra den andra delen av planen. Förslag om detta bör enligt min mening kunna redovisas för riksdagen i den proposition om energipolitiken som planeras till våren 1985.

För att snabbt kunna påbörja genomförandet av planen och skapa arbetstillfällen är det angeläget att ställning snarast tas till dessa projekt. Hos regeringen ligger f. n. ett antal ärenden för avgörande. När riksdagen har tagit ställning till den av mig föreslagna planen förordar jag att regeringen fattar beslut som omfattar samtliga dessa ärenden så att de projekt som regeringen kan anse tillåtliga genomförs. Jag har i denna fråga samrått med chefen för jordbruks- och bostadsdepartementet. Mitt förslag till plan omfattar följande projekt.

Plan för utbyggnad av vattenkraften under tioårsperioden 1984–1993

Älv	Projekt	Effekt MW	Produk- tion GWh/år	Anläggnings- kostnad		Syssel- sättning, årsverken	Ägare
				milj. kr.	kr/kWh, år		
Råneälven	Muorka	9	25	70	2.8	300	Vattenfall
	Randaträsk- Mårdslet	56	220	475	2.2	650	Båkab, Vattenfall
	Korpforsen	3	16	25	1.6	75	Vattenfall
	Lassbyforsen	3	12	23	1.9	55	Båkab
Luleälven	Kaltisjokk	—	6	17	2.8	15	Vattenfall
	Randi	—	+ 13				Vattenfall
	Flarkån	12	43	100	2.3	150	Svanö AB
Piteälven	Sikfors	+ 34	+ 140	235	1.7	300	Båkab
Bureälven	Lappkvarns- forsen	0.6	4	12	4.0	20	Skellefteå kraftverk
	Mjödälvforsen	0.6	3	12	4.0	20	Skellefteå kraftverk
	Falmarksforsen	0.7	4	16	4.0	25	Skellefteå kraftverk
	Strömsholm	1.6	9	36	4.0	50	Skellefteå kraftverk
Rickleån	Bygdasiljum	+ 1.1	+ 5	15	3.0	20	Skellefteå kraftverk
Umeälven	Abelvattsån	3	11	25	2.3	35	Vattenfall
	Klippen	22	95	280	3.0	460	Vattenfall
Gideälven	Skinmuddselet		49	60	1.2		Grängeverken
	Stennäs	6	27	55	2.1	55	Grängeverken
	Uppströms Björnafallet	25	100	200	2.0	110	Grängeverken
	Gideå	16	74	120	1.7	60	Grängeverken
	Gideåbacka	+ 5	+ 15	45	3.0	30	Grängeverken
Moälven	Gottne	+ 3	+ 9	30	3.4	65	Vattenfall
Nätraån	Hinnsjöån	3	14	30	2.1	30	Grängeverken m. fl.
	Brynge	+ 2	+ 12	33	1.3	75	Grängeverken
	Nyfors	1	6	12	2.0	40	Grängeverken
	Fors	+ 2	+ 7	20	2.0	40	Grängeverken
	Hällafors	1	4	12	<3.0	40	Grängeverken
Ångerman- älven	Vojmå	32	139	360	2.6	550	Vattenfall
	Sjougden	2	7	20	2.9	25	Korselbränna AB
	Korpå	6	11	32	2.9	40	Korselbränna AB
	Lillå	2	9	23	2.6	25	Korselbränna AB
	Flåsjöån	7	24	62	2.6	100	Svanö AB
	Meåforsen	8	42	95	2.3	160	Grängeverken
Indalsälven	Storsjötunneln	—	30	100	3.3	180	Indalsälvens Vatten- regleringsföretag
	Korsvattenån	13	35	120	3.4	240	Vattenfall
	Yttre Oldsjön	5	15	39	2.6	80	Båkab
	Rönnöforsen	4	14	36	2.6	65	Båkab
	Nedre Långan		ca 200	ca 360		700	Båkab, Jämtlands- kraft, Skand. El-verk
	Högfors	12	50	90	1.8	200	Jämtlandskraft AB
	Ammeråns överledning	—	136	55	0.3	90	Båkab
	Krångede- Gammelänge	+ 144	+ 107	400	3.3	900	Krångede AB
	Hammarforsen	+ 5	+ 17	22	1.3		Båkab
	(två åtgärder)	+ 41	+ 29	140	4.1		Båkab
	Svarthålsforsen	+ 22	+ 13	90	4.7		Svarthålsforsen
	Stadsforsen G4	+ 61	+ 45	255	5.1		Vattenfall
	Sillre		+ 2	55	1.9		Vattenfall

Älv	Projekt	Effekt MW	Produk- tion GWh/år	Anläggnings- kostnad		Syssel- sättning, årsverken	Ägare
				milj. kr.	kr/kWh, år		
Ljungan	Ljunga	—	+ 1	0.5	0.5	15	Sydkraft
	Haverö	3	17	26	1.6	60	Kema Nord
Ljusnan	Lottefors	+ 3.5	+ 4	10	2.5	20	Korsnäs Marma
	Ljusneströmmar	—	+ 10	15	1.5	10	Stora Kopparberg- Bergvik
	Hamre	2	11	12	1.1	10	Stora Kopparberg- Bergvik
	Hamresjön	—	46	57	1.2	130	Ljusnans reglerings- företag
	Smedjemorasjön	—	15	15	1.0	40	Ljusnans reglerings- företag
	Kvarnforsen	+ 4	+ 13	21	1.6	50	Härjeåns KAB
	Härjeåsjön	—	10	10	1.0	20	Ljusnans reglerings- företag
	Hylsjöns regl.	—	27	60	2.2	260	Ljusnans reglerings- företag
	Hylströmmen	8	25	40	1.6		Skand. Elverk
	Runemo	5	26	52	2.0	130	Skand. Elverk
Gavleån	Åbyfors	2	13	19	1.5	15	Gävle kommun
	Prästforsen	2	13	18	1.4	15	Gävle kommun
Dalälven	Brunnsberg	14	65	100	1.5	350	Älvdalens jordägare
	Noppikoski	4	16	40	2.5	110	Korsnäs-Marma m. fl.
	Stackmora övre	2	9	21	2.3		Stora Kopparberg, Orsa kommun
	Stackmora nedre	2	13	23	1.8		Stora Kopparberg, Orsa kommun
	Borgärdet	+ 1	+ 4	25	2.0	20	Stora Kopparberg
	Eldforsen	+ 8	+ 20	56	1.6	170	Korsnäs-Marma
	Mockfjärd	+ 10	+ 15	60	1.3	20	Västerdalälvens kraft AB
	Johannisholm	1	7	12	1.7	10	Stora Kopparberg m. fl.
	Van	2	5	15	3.0	10	Enskilda jordägare
	Forshuvud	+ 20	+ 58	110	1.9	90	Stora Kopparberg
	Bullerforsen	+ 20	+ 73	140	1.9	120	Stora Kopparberg
	Näs	—	11	28	2.6		Vattenfall
	Söderfors	—	+ 11				Vattenfall
	Älvkarleby	+ 30	+ 50	180	3.6	280	Vattenfall
Kolbäcksån	Virso	1.5	+ 5	10	2.0	20	Bulten-Kanthal
	Seglingsberg	1.5	+ 6	10	1.8	20	Bulten-Kanthal
	Hallstahammar		+ 25		2.0		Vattenfall m. fl.
	Stora						
Motala ström	Skärblacka	+ 10	+ 20	120	2.4	190	Vattenfall
	Bergsbron-Havet	+ 7	+ 28	125	1.0	125	Holmen
Botorps- strömmen	Svarteström	+ 1	+ 3	10	1.7	20	Sydkraft
Emån	Fliseryd	+ 9	+ 39	100	2.0	150	Sydkraft
Alsterån	Hornsö	+ 1	+ 5	20	2.0	30	Sydkraft
Ronnebyån	Krokfjorden	2	6	17	2.8	25	Olofströms KAB
	Kallinge	+ 1	+ 1	9	1.8	15	Sydkraft
Mörrumsån	Fridafors	+ 5	+ 17	45	1.8	75	Södra Skogsägarna
	Hemsjö		+ 20	100	2.3	150	Sydkraft

Älv	Projekt	Effekt MW	Produk- tion GWh/år	Anläggnings- kostnad		Syssel- sättning, årsverken	Ägare
				milj. kr.	kr/kWh, år		
Rönneån	Forsmälla	+ 1	+ 4	9	1.8	15	Sydkraft
Nissan	Hylte-Rydö	+ 13	+ 50	200	2.2	300	Sydkraft
Göta älv – Klarälven	Edsforsen		14	14	1.0		Sv. Personal- Pensionskassan
	Edsforsen						Sv. Personal- Pensionskassan
	Skoga						Sv. Personal- Pensionskassan
	Krakerud						Sv. Personal- Pensionskassan
	Forshult		27		1.7		Sv. Personal- Pensionskassan
	Skymnäs						Sv. Personal- Pensionskassan
	Munkfors						Sv. Personal- Pensionskassan
	Dejefors						Uddeholm-Billerud
	Forshaga						Uddeholm-Billerud
	Värsjö	42	103	270	2.6	450	Uddeholm-Billerud
	Frykfors	+ 4	+ 9	25	1.0		Uddeholm-Billerud
	Upperud	3	11	23	2.1	45	Vattenfall
	Minikraftverk		ca 200				Olika ägare
	Summa		ca 3 000				

4.5 Lokala sysselsättningseffekter

I beredningens direktiv ingick att belysa en vattenkraftsutbyggnads betydelse för sysselsättningen i berörda regioner. Beredningen bedömer att långsiktiga sysselsättningseffekter inte generellt kan anföras som skäl för utbyggnad, såvida inte mera kraftfulla åtgärder än hittills görs för regional utveckling. Vid val mellan utbyggnadsprojekt anser beredningen att den temporära sysselsättningsstimulans som själva utbyggnaden ger inte kan vara utslagsgivande eftersom i stort sett alla berörda regioner präglas av en svår arbetsmarknadssituation.

Flera kommuner och länsstyrelser har i sina remissyttranden pekat på den allvarliga sysselsättningssituationen i de regioner som kan beröras av nu aktuell vattenkraftsutbyggnad. LO och Svenska byggnadsarbetareförbundet pekar på den stora arbetslösheten i byggnadsarbetarkåren. Vattenfallsverket anför de problem som finns att behålla byggnadskåren inom verket.

Jag delar den oro många känner för arbetsmarknadssituationen i berörda bygder. Till nedgången i vattenkraftsutbyggnaden skall läggas nedgången i byggnadsverksamhet över huvud taget i landet och i synnerhet i glesbygden. Mot den bakgrunden kan den nu aktuella vattenkraftsutbyggnaden skapa ett värdefullt tillskott i en besvärlig sysselsättningssituation. Det är

därför viktigt att projekt som snabbt kan påbörjas finns med i planen. Det är också viktigt att geografiskt någorlunda väl samlade projekt tas med för att skapa underlag för sysselsättning under en följd av år.

I mitt förslag för fortsatt vattenkraftsutbyggnad skapas möjligheter till en regionalt relativt väl samlad sysselsättning i ett flertal fall. Jag skall i det följande beröra några sådana projekt och den betydelse de kan få för sysselsättningen.

Sysselsättningssituationen är särskilt svår i Norrbottens inland. I mitt förslag till plan finns Sikfors i Piteälven, Flarkån i Luleälven samt några projekt i Råneälven. De aktuella projekten med början med Sikfors och utbyggnad i Råneälven under andra halvan av tioårsperioden bör kunna skapa underlag för en varaktig sysselsättning för 75–100 personer per år från mitten av 1980-talet och för ungefär 250 personer per år under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Det föreligger vidare långt framskridna planer på utbyggnad av minikraftverk i flera vattendrag i länet. Även dessa utbyggnader bör kunna få en positiv effekt för sysselsättningen.

Projektet Vojmå i Ångermanälven ger en sysselsättning på ungefär 200 personer per år under tre år. Projekten Klippen och Abelvattsån i Umeälven ger tillsammans sysselsättning för ungefär 200 personer i tre år.

Projekten i Gideälven och Nätraån har förutsättningar att ge sysselsättning för ungefär 100 personer i fem à sex år under senare delen av 1980-talet och början av 1990-talet.

I Ångermanälven med biflöden kan projekten Meåforsen, Flåsjöån, Sjougden, Korpå samt Liliå bereda arbete för 50 till 100 personer under fyra till fem år under senare delen av 1980-talet och början av 1990-talet.

I Indalsälvens tillrinningsområde ligger mer än tio projekt som ingår i planen. Av särskild vikt i detta sammanhang är projekten i Nedre Långan och Ammeråns överledning. Genom Ammeråns överledning skapas förutsättningar för om- och tillbyggnad i fem kraftstationer i Indalsälven, nämligen Krångede, Gammelänge, Hammarforsen, Svarthålsforsen och Stadsforsen. Härigenom kan ungefär 150 personer beredas sysselsättning under sex till sju år genom att de olika projekten successivt avlöser varandra. Genom utbyggnaderna i Nedre Långan och projekten Storsjötunneln, Yttre Oldsjön, Rönnöforsen och Högfors kan närmare 100 personer beredas sysselsättning i minst sex år från år 1985.

De här redovisade projekten medför således ett sysselsättningstillskott i Östersundsregionen med 200–300 personer i bortåt sju år. Ett lika stort sysselsättningstillskott kan inte skapas i denna region, som har svåra problem på arbetsmarknaden, utan mycket omfattande statliga stödinsatser.

Till den här redovisade sysselsättningen, som enligt vad jag har nämnt bör kunna bli förhållandevis varaktig i geografiskt sammanhållna områden, skall läggas ungefär 3 000 årsverken genom andra projekt i planen. Dessa blir dock mera spridda över landet.

Sammantaget innebär detta att de förordade projekten kan ge ett direkt sysselsättningstillskott av storleksordningen 9000 årsverken under den närmaste tioårsperioden i områden som överlag har en mycket besvärlig arbetsmarknadssituation. Till detta kommer även lokal sysselsättning inom servicenäringarna på de orter där utbyggnader görs.

4.6 Åtgärder för att upprätthålla kompetens och sysselsättning i tillverkningsindustrin, m. m.

Statens energiverk, som i sin utredning också har behandlat den utrustningstillverkande industrins situation, framhåller att även om vattenkraftberedningens förslag genomförs kommer vattenkraftsutbyggnaden i landet att minska kraftigt i förhållande till verksamhetens omfattning under de senaste decennierna. Eftersom också en kraftigt minskad export av vattenkraftsutrustning har ägt rum under senare år står enligt verket de industrier som tillverkar utrustning som används i dessa sammanhang, dvs. främst turbiner och generatorer, inför en besvärlig situation. I vissa fall står företag inför beslut huruvida tillverkning skall bedrivas även fortsättningsvis. Det är enligt verket angeläget att statsmakternas inställning till fortsatt vattenkraftsutbyggnad klargörs för att korrekta beslut skall kunna fattas.

Ett genomförande av beredningens förslag innebär enligt verket anläggningskostnader om sammanlagt 5,4 miljarder kr. Antalet årsarbeten kan uppskattas till ca 8 400. För utrustningsindustrin kan enligt verket leveranser om sammanlagt ca 1 400 milj. kr. påräknas inom denna period. Även med en två till tre gånger så stor exportvolym och en betydande reinvesteringssyftsamhet innebär det att industrin måste minska sin nuvarande kapacitet.

Energiverket anser att en viktig fråga i detta sammanhang är i vilken utsträckning kraftindustrins upphandlingar och den tillverkande industrins produktionsmöjligheter kan fås att stämma överens. Företrädare för kraftindustrin har under utredningsarbetet till energiverket förklarat sig beredda att samråda med tillverkningsindustrin i avsikt att uppnå en sådan överensstämmelse.

Verkets utredning visar att det finns en stor potential för reinvesteringar i vattenkraftverk. Denna skulle kunna få stor betydelse för möjligheterna att vidmakthålla kompetens och sysselsättning i industrin. För utrustningsindustrins del skulle dessa upprustningsarbeten kunna vara av samma storleksordning som blir följden om nyinvesteringarna enligt beredningens förslag fullföljs. En modell för värdering av tidigareläggning av reinvesteringar som verket har låtit utarbeta visar att det under vissa förutsättningar kan vara samhällsekonomiskt lönsamt att tidigarelägga sådana investeringar. Verkets analys visar emellertid att ett ekonomiskt incitament erfordras för att upprustningsåtgärderna skall tidigareläggas. En naturlig åtgärd i

detta sammanhang skulle enligt energiverket vara att den skatt som utgår för produktion i äldre vattenkraftverk sänks för produktion i anläggningar som har renoverats.

Statens energiverk framhåller vidare att företagen f.n. kan utnyttja investeringsfonder fram till den 1 mars 1985 för byggnads- och markarbeten samt fram till den 31 december 1984 för maskiner och inventarier. Enligt verket skapar denna begränsning i tiden en osäkerhet. Verket föreslår att regeringen medger att investeringsfonder får utnyttjas för ny- eller reinvesteringar i vattenkraftverk fram till år 1990. Vidare bör enligt verket, för projekt som fallrättsinnehavaren inte anser lönsamma, övervägas om arbetsmarknadspolitiskt stöd skulle kunna utgå efter granskning i varje särskilt fall.

Energiverket har i enlighet med sitt uppdrag redovisat olika åtgärder för att upprätthålla kompetens och sysselsättning inom tillverkningsindustrin. Jag anser att det är av stor vikt att kompetensen och sysselsättningen kan upprätthållas hos kraftföretagen och den utrustningstillverkande industrin. Detta har varit en av utgångspunkterna vid mina överväganden om den plan för vattenkraftens utbyggnad som jag nyss har redogjort för. Jag finner det värdefullt att företrädare för kraftindustrin förklarat sig beredda att samråda med tillverkningsindustrin i avsikt att uppnå en överensstämmelse mellan kraftindustrins upphandlingar och den tillverkande industrins produktionsmöjligheter. Jag avser att ta initiativ till överläggningar med intressenterna i denna fråga.

Härutöver fordras enligt min mening att åtgärder vidtas för att få till stånd upprustning och ombyggnad av äldre vattenkraftverk. Härvid bör bl. a. klarläggas vilka projekt som kan tidigareläggas och vilka ekonomiska incitament som kan behövas för att få till stånd en tidigareläggning. Jag avser att ta initiativ till överläggningar i dessa frågor. Enligt energiverkets utredning kan kostnaderna för förnyelsearbeten fram till sekelskiftet uppskattas till 3 370 milj. kr. Den direkta arbetsvolymen har uppskattats till 4 220 årsarbeten. Energiverket har föreslagit ekonomiska incitament för att få till stånd en tidigareläggning av reinvesteringarna.

Mot bakgrund av bl. a. den redovisning som energiverket har lämnat finns det skäl att närmare överväga förslaget att genom förändringar i skattesystemet stimulera tidigareläggning av reinvesteringar. Jag avser att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

Jag vill vidare, efter samråd med chefen för finansdepartementet, anföra följande beträffande energiverkets förslag i fråga om utnyttjande av investeringsfonder. Regeringen har enligt 4 § lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond rätt att besluta att allmän investeringsfond skall eller får tas i anspråk för ändamål som avses i 5 § samma lag. Regeringen kan vidare besluta att belopp som framdeles avsätts till allmän investeringsfond får tas i anspråk. Beslut som nu sagts får avse endast den tid och skall förse med de villkor i övrigt som läget på arbetsmarknaden eller andra förhållanden

motiverar. Regeringen har således rätt att medge att investeringsfond tas i anspråk under längre tid än den som kan medges av statens industriverk enligt förordningen (1980: 846) om frisläpp av investeringsfonder. Som jag tidigare har nämnt är det från samhällseliga utgångspunkter angeläget att under 1980-talet stimulera utbyggnad och upprustning av vattenkraftverk. Mot denna bakgrund bör investeringsfonder normalt kunna få utnyttjas för ny- eller reinvesteringar i vattenkraftverk till och med år 1990. Det ankommer på regeringen att besluta i denna fråga.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 anförde vattenfallsverket att beslutsprocessen för olika typer av anläggningar har en tendens att öka i volym och tid. Detta försvårar möjligheten att anpassa utbyggnaderna till den aktuella sysselsättningssituationen och att på kort tid bygga upp en användbar projektreserv. Ett sätt att förenkla administrationen och därmed korta av beslutsprocessen är att öka verkets beslutanderätt i samband med om- och tillbyggnader. Vattenfallsverket ansåg att verket bör få besluta om till- och ombyggnader som ej skall tillåtlighetsprövas av regeringen. Jag anförde i min anmälan till budgetpropositionen 1984 (prop. 1983/84: 100 bil. 14 s. 132) att jag skulle återkomma till bl. a. denna fråga vid behandlingen av vattenkraftberedningens förslag våren 1984.

Enligt nu gällande praxis har i budgetpropositionen ärenden rörande utbyggnad av små vattenkraftverk om högst 1 500 kW effekt redovisats på samma sätt som övriga kompletteringar (jfr prop. 1978/79: 115 bil. 1 s. 322). Ärenden rörande utbyggnad av vattenkraftverk med en effekt större än 1 500 kW har särredovisats för riksdagen innan vattenfallsverket medgivit att ta investeringsmedel i anspråk.

Jag anser liksom vattenfallsverket att det är väsentligt att öka möjligheterna att anpassa utbyggnaderna till den aktuella sysselsättningssituationen och att på kort tid bygga upp en användbar projektreserv. Om beslutsprocessen i fråga om utbyggnad av relativt små vattenkraftverk kan avkortas, skulle t. ex. regeringens flexibilitet i samband med beslut om konjunkturstimulerande åtgärder öka. Försättningsvis bör därför enligt min mening nu nämnd praxis ändras så att endast utbyggnadsprojekt om minst 8 MW effekt särredovisas för riksdagen, innan vattenfallsverket av regeringen medges rätt att ta investeringsmedel i anspråk.

Det är från samhällseliga utgångspunkter angeläget att utbyggnad enligt den föreslagna planen för vattenkraftens utbyggnad verkligen kommer till stånd. Genom den successiva utbyggnaden av vattenkraften i Sverige och de spridda ägareförhållandena har olika kraftföretag kommit att disponera s. k. andelskraft och ersättningskraft från kraftverk som andra kraftföretag äger. Dessa kraftresurser utgör ersättning när ett företag byggt ut en älvsträcka där något annat företag hade andelar i fallrätten eller när intrång i ett annat företags fallrätt åstadkommits genom en utbyggnad. Vidare förekommer att kraftverk ägs gemensamt genom aktiebolag.

Enligt 35 § 3 mom. tredje stycket kommunalskattelagen (1928: 370) har

regeringen möjlighet att medge befrielse, helt eller delvis, från realisationsvinstbeskattningen om den skulle utgöra hinder mot en strukturrationalisering som är önskvärd från allmän synpunkt. Bestämmelsen är emellertid oftast inte tillämplig i de ovan nämnda fallen, vid vilka bolagen byter endast mindre aktieposter. Varje sådant byte i sig innebär nämligen ofta inte en strukturrationalisering som motiverar eftergift av de stora skattebelopp som det oftast blir fråga om. Av statsfinansiella och fördelningspolitiska skäl bör vidare stor restriktivitet gälla för denna typ av skattebefrielse.

Jag vill i detta sammanhang nämna att KRAFTSAM i en skrivelse den 19 december 1983 har föreslagit att den nämnda bestämmelsen skall ändras på det sättet, att regeringen får möjlighet att bevilja inte bara befrielse från beskattningen utan även uppskov därmed. Beskattningen skulle därigenom skjutas upp till den tidpunkt då det köpande bolaget i sin tur avyttrar aktierna, och vinsten skulle vid detta senare tillfälle beräknas med utgångspunkt i vad bolaget en gång betalade för de utbytta aktierna.

Frågan kräver ytterligare överväganden. Skrivelsen kommer därför att överlämnas till kapitalvinstkommittén (B 1979:05). Jag har i denna fråga samrått med chefen för finansdepartementet.

5 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anført har inom industridepartementet upprättats förslag till lag om ändring i vattenlagen (1983:291).

Förslaget har upprättats efter samråd med chefen för justitie-, jordbruks- och bostadsdepartementet.

Lagrådets hörande av förslaget skulle uppenbarligen sakna betydelse.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anført hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. antaga förslaget till lag om ändring av vattenlagen (1983:291),
2. ändra riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen så att den föreslagna utbyggnaden av Bure älv kan ske,
3. godkänna de riktlinjer för vattenkraftens utbyggnad som jag har förordat.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

SOU 1983:49, Betänkande av vattenkraftberedningen. Sammanställning av remissinstansernas yttranden

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden avgetts av:

Överbefälhavaren, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens vägverk, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, riksrevisionsverket, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, statens industriverk, Sveriges geologiska undersökning, statens energiverk, statens vattenfallsverk, domänverket, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, kommunerna Älvkarleby, Mönsterås, Västervik, Karlshamn, Ronneby, Vänersborg, Forshaga, Hagfors, Kil, Munkfors, Torsby, Hallstahammar, Orsa, Älvdalen, Bollnäs, Gävle, Ljusdal, Ovanåker, Sollefteå, Örnsköldsvik, Härjedalen, Krokom, Ragunda, Strömsund, Östersund, Dorotea, Skellefteå, Storuman, Vilhelmina, Åsele, Arjeplog, Boden, Gällivare, Jokkmokk och Piteå, Centralorganisationen SACO/SR, Friluftsförbundet, Ingenjörsvetenskapsakademien, Landsorganisationen i Sverige, Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund, Miljöförbundet, Svenska Elverksföreningen, Svenska Kraftverksföreningen, Svenska Kommunförbundet, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Turistföreningen, Sveriges Industrieförbund, Sveriges fiskares riksförbund, Sveriges fritidsfiskares riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Kungl. Vetenskapsakademien samt Älvräddarnas samorganisation.

Därutöver har på eget initiativ inkommit yttranden från:

SSU-dist. Länsförbundet i Jämtlands län, Aktionsgruppen för Voxnans bevarande, Aktionsgruppen Låt Långan Leva, Aktionsgruppen Rädda Härken, Byggeförbundet och Sv. Byggentreprenörföreningen, Centerns ungdomsförbund, Stockholm, Folkpartiet, Länsförbundet i Jämtlands län, Föreningen Rädda Klarälven, Föreningen Rädda Övre Umeåälven, Hallstahammars SNF, AB Hälsingekraft, Gudrun Isakson, Ljusdals miljövårdsförening, Ljusdals soc.dem. arb.kommun, LO-Ljusdal, Moderata Samlingspartiet, Krokom, Moderaterna i Värmland, Rädda Ljusdalsbygden, Rädda Ljusnan, Socialdemokraterna i Bollnäs, Stockholmsgruppen Rädda Ljusnan, Sv. byggnadsarbetareförbundet avd. 2, Sv. elektrikerförbundet, Uddeholms AB, Uppsala Rädda Ljusnan, VPK, Jämtlands län och Älvdalens miljögrupp.

2 Planens omfattning och innehåll

2.1 Allmänt

Inställningen till en mera omfattande vattenkraftsutbyggnad är positiv hos bl. a. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, skogsstyrelsen, statens industriverk, statens energiverk, statens vattenfallsverk, Svenska Kraftverksföreningen, Landsorganisationen (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges industriförbund och Ingenjörsvetenskapsakademien.*

En negativ inställning till fortsatt vattenkraftsutbyggnad har bl. a. *riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, statens planverk, Friluftsförbundet, Miljöförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Turistföreningen, Älvräddarnas samorganisation och Fritidsfiskarna.*

Hos *kommuner och länsstyrelser* varierar den allmänna inställningen. Det finns dock en tendens till att berörda kommuner är negativa till utbyggnader i den egna kommunen. Motsvarande inställning har i viss mån också länsstyrelserna.

Majoriteten av remissinstanserna ger dock inte uttryck för någon allmän inställning. Flertalet kommuner, exempelvis, behandlar enbart de projekt som de berörs av.

Den här bilden dominerar remissutfallet:

- Vissa statliga verk, näringslivet och löntagarorganisationerna förespråkar vattenkraftsutbyggnad.
- Vissa statliga verk och miljörelsen motsätter sig vattenkraftsutbyggnad.
- Inställningen hos kommuner och länsstyrelser varierar i den mån de uttalar sig allmänt om vattenkraftsutbyggnad.
- Mer än hälften av remissinstanserna redovisar inte någon allmän inställning till en fortsatt vattenkraftsutbyggnad.

Tre frågor har fått särskild tyngd i remissbehandlingen. Det gäller

- vattenkraftens produktionsförmåga
- planens omfattning
- planens innehåll

Remissinstansernas allmänna inställning har starkt påverkat deras inställning i dessa tre frågor.

De som förespråkar en fortsatt vattenkraftsutbyggnad enligt ovan hävdar ofta att man bör utgå från 30-årsserien 1950–1980 för att bestämma vattenkraftens normalårsproduktion. Med den utgångspunkten krävs ett tillskott på ca 3,5 TWh/år för att uppnå direktivens krav. De hävdar vidare att det behövs en rätt stor marginal för att målet säkert ska nås – och det innebär en plan som omfattar ca 5 TWh/år. Vidare ges de ekonomiska argumenten stor tyngd och man anser att beredningens plan innehåller

alltför många dyra projekt, som inte kommer att aktualiseras av fallrättsägarna under de närmaste tio åren.

De som motsätter sig en mera omfattande fortsatt vattenkraftsutbyggnad hävdar å andra sidan att det inte behövs några större tillskott för att uppnå 66 TWh/år. Man hänvisar till Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts (SMHI) utredning, baserad på årsserien 1920–1980, som anser att vi redan uppnått 66 TWh om man räknar in befintliga och lovgivna anläggningar. Man motsätter sig dock inte utbyggnader som bedöms vara okontroversiella, främst om- och tillbyggnader men också vissa nybyggnader. Något behov av en omfattande plan eller stor marginal finns inte med dessa utgångspunkter. Dessutom anser man att de ekonomiska argumenten getts för stor tyngd, eftersom också i dag relativt dyra anläggningar kommer att vara lönsamma under den period då kärnkraften skall avvecklas.

I det följande redovisas närmare remissinstansernas syn på de tre huvudfrågorna.

2.2 Vattenkraftens produktionsförmåga

Oklarheten om vattenkraftens normalårsproduktion gjorde att beredningen, mot bakgrund av tidigare fattade beslut, tolkade direktivens krav så att det krävs ett tillskott på 2,5 TWh för att uppnå nivån 66 TWh/år. Beredningen har därvid utgått från vad som framkom i chefens för bostadsdepartementet föredragning i bilaga till 1975 års energiproposition (prop. 1975: 30). Där talades om ett tillskott på 5 TWh. Eftersom sedan dess 2,5 TWh/år byggts ut eller lovgivits är det erforderliga tillskottet 2,5 TWh/år. Relativt få remissinstanser har haft invändningar mot beredningens tolkning.

Enligt kraftindustrin (*statens vattenfallsverk* och *Svenska Kraftverksföreningen*) bör man dock utgå från årsserien 1950–1980, vilket skulle innebära att det behövs ett tillskott på 3,5 TWh/år för att uppnå 66 TWh/år. Vattenfall och statens energiverk redovisar invändningar mot SMHI:s utredning, vars resultat tolkats så att vi redan nu uppnått 66 TWh/år. Vattenfall anser att utredningen är behäftad med osäkerheter som orsakas av brister i den äldre tillrinningsstatistiken. Dessutom framhåller Vattenfall och energiverket att medelårsproduktionen blivit för hög då SMHI inte tagit hänsyn till nödvändigt spill under nederbördsrika år.

Ett tiotal remissinstanser, bl. a. *Svenska Samernas Riksförbund*, *Miljöförbundet*, *Älvräddarnas samorganisation*, *Svenska Naturskyddsföreningen*, *Fritidsfiskarna* och *Sveriges Fiskares Riksförbund*, hänvisar till SMHI:s utredning och framhåller att någon ytterligare utbyggnad inte behövs för att nå 66 TWh/år. Man betonar i likhet med SMHI vikten av att ha så långa årsserier som möjligt som underlag för att bestämma medelårsproduktionen.

Planverket anser att de stora skillnaderna mellan olika synsätt, som mest

3,6 TWh/år, måste diskuteras ytterligare. I avvaktan på ett klarläggande förordar verket återhållsamhet vad gäller beslut om ytterligare vattenkraftsutbyggnad.

SMHI stöder beredningens tolkning av direktiven mot bakgrund av att institutet inte anser det möjligt att ange ett exakt värde på medelårsproduktionen. I stället kan man ange ett intervall inom vilket medelårsproduktionen med viss sannolikhet ligger. Enligt institutet ligger värdet för medelårsproduktionen med 95 % sannolikhet i intervallet 61,5–68,7 TWh/år. SMHI vidhåller sin ståndpunkt att så lång tidsperiod som möjligt bör användas för beräkning av medelårsproduktionen.

2.3 Planens omfattning

Med hänsyn till att vissa projekt, av olika skäl, inte kommer till utförande måste planen omfatta mer än det tillskott som skall uppnås. Beredningens förslag omfattar ca 3 TWh/år, medan avsikten är att få ett tillskott på 2,5 TWh/år.

Som framgått av föregående avsnitt finns det andra uppfattningar om vilket tillskott beredningens plan borde ha syftat till. Här skall endast behandlas om planen är tillräcklig eller ej för att uppnå tillskottet 2,5 TWh/år under den närmaste tioårsperioden.

Löntagarorganisationerna *LO* och *TCO*, *Vattenfall*, *Svenska Kraftverksföreningen*, vissa kommuner, bl. a. *Hagfors*, *Munkfors*, *Östersund* och *Piteå*, *Svenska Kommunförbundet*, *Sveriges Industriförbund* m. fl. anser att tillskottet 2,5 TWh inte kommer att uppnås genom det förslag som presenterats.

LO:s uppfattning är följande:

”... Inte bara p. g. a. bevarandecintressena, utan även p. g. a. de ägandeförhållanden som råder inom kraftindustrin är det *LO*:s uppfattning att en plan på 3 TWh ej kommer att ge de 2,5 TWh som behövs för att uppnå riksdagens mål. Alternativa vägar bör diskuteras. Styrmedel av olika slag, t. ex. ekonomiska är en väg som kan prövas. Ett ökat förstatligande av kraftindustrin är en annan väg (i enlighet med linje 2s förslag i kärnkraftsomröstningen). En tredje väg är att utvidga den plan beredningen föreslagit. Enligt *LO*:s uppfattning bör samtliga tre åtgärder övervägas. De ekonomiska incitamenten för genomförande av planen är mycket svaga. Den starka elbalansen gör att priserna på kraftbörsen är mycket låga under större delen av året. För kraftbolag som drivs enligt företagsekonomiska kriterier är det uppenbart att det inte är på kort sikt lönsamt att bygga ut ny vattenkraft under den närmaste perioden. Detta innebär att utan styrmedel kommer inte många av projekten att genomföras. *Vattenfall* äger ju endast en begränsad del av fallrättigheterna.”

Fiskeristyrelsen, *naturvårdsverket*, *Svenska Naturskyddsföreningen*, *Älvräddarnas samorganisation*, *Fritidsfiskarna*, *Svenska Samernas Riks-*

förbund m. fl. anser däremot att planen kan ha en mindre marginal och ändå leda till det uppsatta målet.

I det särskilda yttrande av Frisén m. fl. som är fogat till betänkandet och som flera remissinstanser hänvisar till anføres att grundprincipen bör vara att marginalen görs så snäv som möjligt. Därigenom får planen ett mindre kontroversiellt innehåll och kan genomföras med större säkerhet. Planen inkl. marginal bör enligt yttrandet minskas till 2,8 TWh/år.

Älvräddarnas samorganisation framhåller att ca 2 TWh/år kan byggas ut utan allvarliga konflikter med motstående intressen. Man anför att 0,5 TWh mer eller mindre knappast har någon betydelse för svensk energiförsörjning men är avgörande ur miljösynpunkt.

2.4 Planens innehåll – ekonomi

Beredningens förslag till plan skulle kosta mellan 5–6 miljarder kronor att genomföra. Den genomsnittliga specifika anläggningskostnaden för de projekt som ingår i planen är 2,15 kr./kWh, år.

De som nu förespråkar en fortsatt utbyggnad, bl. a. *Vattenfall*, *Svenska Kraftverksföreningen*, *LO* och *Sveriges Industriförbund*, anser att beredningen tagit med för många dyra projekt och lagt alltför lite vikt vid projektens ekonomi.

Ingenjörsvetenskapsakademin (IVA) anser att vattenkraftsutbyggnaden i första hand skall ske efter ekonomiska hänsynstaganden. Det skulle enligt akademien innebära en kostnadsreduktion på 2–3 miljarder kronor jämfört med beredningens förslag. Detta belopp skulle vid alternativ användning kunna ge både bättre och långvarigare sysselsättningseffekter.

Vattenfall anger att behovet av produktionstillskott under den närmaste tioårsperioden är begränsat. Av den anledningen kommer bara projekt som ger låga produktionskostnader att genomföras. De ekonomiska motiven för att bygga anläggningar som kostar 3–3,5 kr./kWh, år är svaga. Jämfört med det ekonomiskt mest gynnsamma alternativet innebär beredningens förslag en fördyring av storleksordningen ett par miljarder. *Vattenfall* kritiserar beredningen för att inte ha redogjort för motiven för denna stora merkostnad eller hur avvägningen mellan utbyggnads- och bevarandebestånden har gjorts.

Från bevarandesidan kritiserar beredningen för att alltför mycket ha gått kraftintressenterna till mötes när det gäller att dra gränsen för projektens lönsamhet.

Flera instanser, bl. a. *fiskeristyrelsen* och *naturvårdsverket*, hänvisar till det särskilda yttrandet från Frisén m. fl. Där sägs bl. a.:

”Kraftbolagen har till beredningen redovisat ett antal okontroversiella projekt som anses ha en god ekonomi, dvs. lägre kostnader än för kolkondenskraftverk (4 kr.) och koleldade kraftvärmeverk 3,5 kr., men högre än

beredningens principiella gräns 3 kr./kWh. Vi anser att flera projekt av detta slag bör föras fram i planen eftersom gränsen 3 kr./kWh är satt för lågt när de verkligt kontroversiella projekten skall bedömas. I ett sådant fall bör annat projekt väljas, som visserligen är dyrare att bygga, men som samtidigt är ett utbyte för vad miljön är värd sett ur ett långsiktigt perspektiv. Tillsammans kan dessa projekt omfatta 350 GWh."

Älvräddarnas samorganisation hänvisar till de bedömningar som beredningen redovisat – bl. a. att projekt med en kostnad upp mot 4.50 kr./kWh, år kommer att vara lönsamma vid kärnkraftens avveckling – och anser att en rimlig gräns för projektens lönsamhet borde ha satts vid 4 kr./kWh, år.

Vidare bemöter älvräddarna den kritik om fördyringar på miljardbelopp som kommit från bl. a. kraftindustrin. Älvräddarna menar att kraftintressenterna vid jämförelsen utelämnat bl. a. nödvändiga ombyggnader, vilket gett en orättvis kostnadsjämförelse. Vidare pekar man på att beredningens plan skulle ge en medelkostnad på 2:15 kr./kWh, år medan en utbyggnad av Kalixälven skulle kosta 1:90 kr./kWh, år. Detta visar enligt älvräddarna att beredningens plan är ekonomiskt helt rimlig och att det finns utrymme för ytterligare fördyringar då miljöskäl talar för detta.

3 Minikraftverk

Vattenkraftberedningen räknade med ett tillskott på 200 GWh/år under de närmaste tio åren utan några särskilda styrmedel. Beredningen föreslog också ytterligare utredningsinsatser som syftar till att ta fram åtgärder som stimulerar utbyggnaden av minikraftverk. Ett sådant utredningsuppdrag har lämnats till statens energiverk som skall presentera sina resultat hösten 1984.

Flera remissinstanser är positiva till en mera omfattande utbyggnad av minikraftverk, bl. a. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, planverket, lantbrukarnas riksförbund (LRF)* samt vissa länsstyrelser och kommuner. ÖEF framhåller att en utbyggnad av mindre kraftverk är betydelsefull från beredskapssynpunkt. Den ger ökade möjligheter till lokal elförsörjning vid avbrott på stamnätet.

Några remissinstanser – bl. a. *Svenska Elverksföreningen, Sveriges Industriförbund och Byggarna* – anser däremot att tillskottet på 200 GWh/år genom minikraftverk är helt orealistiskt.

Också från miljösynpunkt finns invändningar mot en mera omfattande utbyggnad av minikraftverk. Oftast är det skador på fisket som betonas. Sådana synpunkter framförs av *Sveriges geologiska undersökning (SGU), fiskeristyrelsen, vissa fiskeriintendenter och fiskenämnder, länsstyrelsen i Älvsborgs län, Sveriges naturvetareförbund* och av *Fritidsfiskarna*.

Fritidsfiskarna anser att minikraftverk ger oproportionerligt stora skador på fisket genom att de medför låg vattenföring och har svag lönsamhet. Därigenom saknas utrymme för att kompensera skador.

Många har redovisat en positiv inställning till fortsatt utredning om minikraftverk, i syfte att få fram åtgärder som kan stimulera en ytterligare utbyggnad. Det gäller bl. a. *statens energiverk*, flera *länsstyrelser*, framför allt i södra Sverige, *LRF* och *Svenska Kommunförbundet*.

LRF framhåller att man bör se över främst finansiella och organisatoriska hinder för en utbyggnad av minikraftverk. *LRF* föreslår att utredningen om minikraftverk också skall omfatta s. k. mikrokraftverk, dvs. anläggningar mindre än 100 kW.

Kungliga vetenskapsakademin anser att möjligheterna till en ökad utbyggnad av minikraftverk bör utredas kritiskt. Miljöeffekterna i mindre vattendrag kan enligt akademien bli betydande.

4 Behov av ytterligare utredningar

Vattenkraftberedningen redovisade i sitt betänkande de brister som finns i kunskapsunderlaget. Sådana brister föreligger bl. a. vad gäller vissa vattendrag i södra och mellersta Sverige. Beredningen föreslog i detta avseende att en komplettering av kunskapsunderlaget borde göras. Beredningen uppgav också att ett jämförbart material saknas vad gäller de fyra outbyggda huvudälvarna.

Beredningens förslag om komplettering av underlagsmaterialet vad gäller vissa mindre vattendrag får stöd av bl. a. *riksantikvarieämbetet*, *naturvårdsverket*, *domänverket*, flera av de berörda *länsstyrelserna* (Kalmar, Västmanland, Jämtland), *Sveriges naturvetareförbund* och *Arbetsgruppen för Voxnans bevarande*. *Älvdalens miljögrupp* anser att också projektet *Brunnsberg* i beredningens förslag bör utredas ytterligare.

Planverket anser att vissa projekt bör utredas ytterligare. Det handlar dock inte om samma projekt och älvsträckor som beredningen föreslagit utom vad gäller *Fliseryd* och *Ammeråns överledning*.

Fiskeristyrelsen anser att en genomgång bör göras av vattendrag i södra Sverige, ett förslag som endast delvis sammanfaller med beredningens.

Andra förslag till utredningar som kommit fram i remisssvaren är:

- att man bör utreda möjligheterna att tidigarelägga ombyggnader och revisioner av befintliga vattenkraftverk.
- att man bör utreda de outbyggda huvudälvarna så att man för dessa får ett jämförbart material.

En tidigareläggning av ombyggnader och revisioner kan motiveras av den goda tillgången på el under 1980-talet, behovet av sysselsättning samt önskemålet om att bibehålla den inhemska kompetensen och kapaciteten, inte minst inom tillverkningsindustrin. Detta bör enligt bl. a. *statens energiverk*, *LO* och *Sveriges Industriförbund* utredas närmare.

Ytterligare utredningsinsatser bör omfatta också de outbyggda huvudälvarna. Det anser bl. a. *statens industriverk*, *statens energiverk*, *TCO*, *Vattenfall*, *Svenska Elverksföreningen* och *Piteå kommun*.

Statens energiverk skriver att ett definitivt beslut om utbyggnad eller bevarande av de stora vattendragen i landet inte behöver fattas nu. Sett i ett längre perspektiv är det dock enligt energiverket otillfredsställande att ett likartat utredningsmaterial saknas för dessa vattendrag.

Bland övriga förslag kan nämnas att *vetenskapsakademin* föreslagit en noggrann totalinventering och värdering av outbyggda älvar och älvssträckor. *SMHI* vill få fram en inventering av de potentiella vattenkraftstillgångarna, inte minst vad som kan erhållas genom utbyggnad av mini-kraftverk. *Lantbruksstyrelsen* vill närmare utreda konsekvenserna för jordbruk och rennärning av de projekt som ingår i planförslaget.

5 Projektvis redovisning

I följande tabell redovisas de berörda kommunernas, länsstyrelsernas och fallrättsägarnas inställning till de projekt som finns upptagna i beredningens förslag.

I texten efter tabellen redovisas de projekt som varit föremål för mest diskussion samt de projekt där remissbehandlingen inneburit justeringar eller korrigeringar av tidigare uppgifter.

Tabell Berörda kommuners, länsstyrelser och fallrättsägares inställning till projekten i beredningens förslag

Älv	Projekt	Fallrätts- ägare ¹	Kommun	Läns- styrelse	Anm.
Råneälven	1 Randaträsk	+	+	0	
	2 Mårdsselet	+	+	0	
	3 Korpforsen	+	+	0	
	4 Lassbyforsen	+	+	0	
Luleälven	5 Pakkojokk	—	0	0	
	6 Kallsjöjokk	+	+	0	
	7 Randi	+	?	0	
	8 Flarkån	+	+	0	
Piteälven	9 Sikfors	+	+	+	
Skellefte- älven	10 Slagnäs	?	—	0	
Bureälven	11 Lappkvarnsforsen	+	+	+	
	12 Mjödäddforsen	+	+	+	
	13 Falmarksforsen	+	+	+	
	14 Strömsholm	+	+	+	
Rickleån	15 Bygdsiljum	+	+	+	
Umeälven	16 Klippen	+	+	+	
	17 Abelvattsån	+	+	+	
Gideälven	18 Skinnmuddselet	+	+	+	
	19 Uppstr. Björna	+	0	0	
	20 Gideå	+	+	+	
	21 Gideåbacka	+	+	+	
Moälven	22 Gottne	+	+	+	

Älv	Projekt	Fallrätts- ägare ¹	Kommun	Läns- styrelse	Anm.
Nätraån	23 Hinnsjöån	+	+	+	
	24 Brynge	+	+	+	
	25 Nyfors	+	+	+	
	26 Fors	+	+	+	
	27 Hållafors	+	+	+	
Ångerman- älven	28 Vojmå	+	—	—	
	29 Korpå	—	+	0	
	30 Sjougden	—	+	+	
	31 Lillå	—	+	+	
	32 Flåsjöån	—	+	+	
	33 Meåforsen	+	—	—	
Indals- älven	34 Korsvattenån	—	+	+	
	35 Yttre Oldsjön	—	+	+	
	36 Storsjötunneln	?	+	+	
	37 Hotagsströmmen	+	—	—	
	38 Edsoxforsen	—	—	—	
	39 Högfors	+	+	+	
	40 Ammeråns överledning	+	U	U	
	41 Krångede-Gammelänge	+ ²	+	+	
	42 Hammarsforsen	+ ²	+	+	
	43 Svarthålsforsen	+ ²	+	+	
	44 Stadsforsen	+ ²	+	+	
Ljungan	45 Sillre	+	+	+	
	46 Haverö	+	—	—	
Ljusnan	47 Ljunga	+	0	+	
	48 Hamre	+	—	—	
	49 Smedjemorasjön	+	—	+	
	50 Härjeåsjön	+	—	+	
	51 Kvarnforsen	+ ³	0	0	
	52 Edeforsen	—	0	+	
	53 Lottefors	+	0	+	
	54 Galvån	+	0	?	
	55 Runemo	+ ⁴	0	+	
Gavleån	56 Ljusne strömmar	+	0	+	
	57 Åbyfors	+	+	+	
Dalälven	58 Prästforsen	+	+	+	
	59 Johannisholm	+	0	0	
	60 Van	—	0	0	
	61 Eldforsen	+	0	0	
	62 Skivsforsen	—	0	0	
	63 Mockfjärd	+	0	0	
	64 Brunnnsberg	+	U	0	
	65 Noppikoski	+	+	0	
	66 Stackmora Ö	—	+	0	
	67 Stackmora N	+	+	0	
	68 Borgärdet	+	0	0	
	69 Forshuvud	—	0	0	
	70 Bullerforsen	—	0	0	
	71 Näs	+	0	0	
	72 Söderfors	+	0	0	
	73 Älvkarleby	?	+	0	
Kolbäcksan	74 Virsbo	+	0	+	
	75 Seglingsberg	+	0	+	
	76 Hallstahammar	+	—	U	
Motala ström	77 Skärblacka	+	+	+	
	78 Fiskeby	?	+	+	
	79 Bergsbron	+	+	+	

Tillståndsgivet

Älv	Projekt	Fallrätts- ägare ¹	Kommun	Läns- styrelse	Anm.
Botorps- strömmen	80 Svarteström	+	+	+	
Emån	81 Fliseryd	+	+	U	
Alsterån	82 Hornsö	+	0	+	
Ronnebyån	83 Krokfjorden	+	+	0	
	84 Kallinge	+	+	+	
Mörrumsån	85 Fridafors	+	+	0	
	86 Hemsjö	-	+	?	
Rönneån	87 Forsmölla	+	0	0	
Nissan	88 Hylte-Rydö	+	+	0	
Klarälven— Göta älv	89 Värjsjö	?	+	?	
	90 Edsforsen	+	+	+	
	91 Skoga	+	+	+	
	92 Krakerud	+	+	+	
	93 Forshult	+	+	+	
	94 Skymnäs	+	+	+	
	95 Munkfors	+	0	+	
	96 Dejefors	+	0	+	
	97 Forshaga	+	0	+	
	98 Frykfors	-	+	+	
	99 Upperud	+	0	+	
	100 Vargön	?	+	+	Tillståndsgivet

Teckenförklaring: + positiv inställning
 - negativ inställning
 ? tveksam
 0 ingen inställning redovisad
 U Utredning bör göras

¹ Fallrättsägarnas inställning har närmare utretts genom uppdrag från industridepartementet till statens energiverk. Här redovisade uppgifter är hämtade ur energiverkets redovisning. En positiv inställning från fallrättsägarnas sida har innebörden att man är beredd att genomföra projekten inom de närmaste tio åren. En negativ inställning betyder att man bedömt att projekten inte kommer att genomföras under de närmaste tio åren.

² Om Ammerån överleddes.

³ Fortsatta regleringar i Härjeån.

⁴ Beror på Hylsjön.

5.1 Råneälven

Svenska Samernas Riksförbund, Älvräddarnas samorganisation samt Kungliga Vetenskapsakademien anser att Råneälven bör utgå ur planen. Enligt samerna skulle regleringarna innebära stora skadeverkningar. Planverket anser att Råneälven bör utredas ytterligare innan man kan ta ställning.

Bodens och Gällivare kommuner är för en utbyggnad och en av fallrättsägarna — Båkab — uppger att planerna för hur en utbyggnad av Råneälven skall kunna ske ännu är preliminära. En reglering i Muorka kan bli aktuell och ett önskemål är att få utnyttja också Rörån—Livasån som f. n. är undantagen från utbyggnad.

5.2 Luleälven

Projektet *Pakkojokk* har av Vattenfall bedömts vara ekonomiskt osäkert. Planverket anser att projektet bör utredas närmare. Jokkmokk kommun tar inte ställning till projektet, eftersom det inte är känt.

Projektet *Randi*, som innebär att man slopar minimitappningen, bedöms som tveksamt av Jokkmokks kommun, med hänvisning till inverkan på fisket. Fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges Fiskares Riksförbund och Fritidsfiskarna hänvisar till det särskilda yttrandet från Frisén m.fl. enligt vilket *Randi* inte bör ingå i planen.

5.3 Piteälven

Projektet *Sikfors* tillstyrks av statens planverk, Piteå kommun och länsstyrelsen i Norrbotten men avstyrks av fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges Fiskares Riksförbund, Fritidsfiskarna, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Centerns ungdomsförbund, Älvräddarnas samorganisation och Kungliga Vetenskapsakademien.

Älvräddarnas samorganisation motsätter sig projektet bl. a. då det anses skada fisket och man förordar att projektet ersätts med en mindre ombyggnad (högst 75 m³/s i utbyggnadsvattenföring). SGU anser bl. a. att sedimenttransporten skulle förändras och störa påbyggnaden av deltat vid Bölebyn. Motståndet mot projektet hänger starkt samman med att det berör Piteälven, som är undantagen från utbyggnad.

Kammarkollegiet anser att projektet kan accepteras förutsatt att tillräckliga medel ställs till fiskeristyrelsens förfogande för fiskefrämjande åtgärder.

5.4 Skellefteälven

Arjeplogs kommun och kammarkollegiet ställer sig negativa till en utbyggnad av projektet *Slagnäs*, med hänvisning till dess inverkan på Slagnäsforsarna, som har stor betydelse för fisket. Fisket i forsarna har betydelse också för turismen i området. Enligt Vattenfall är det tveksamt om projektet bör genomföras av ekonomiska skäl.

5.5 Bureälven

Planverket anser att projektet *Strömsholm* på grund av dess inverkan på miljön bör utgå ur planen.

5.6 Umeälven

Projektet *Klippen* tillstyrks av Storumans kommun och länsstyrelsen i Västerbotten men avstyrks av en lång rad remissinstanser, bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, SGU, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Älvräddarnas samorganisation, Kungliga Vetenskapsakademien, kammarkollegiet och Föreningen Rädda övre Umeälven. Inverkan på bl. a. fiske och rennäring och förändringen av landskapsbilden i ett område med omfattande turism (Hemavan) är skäl som utgör motiv för att motsätta sig projektet.

Älvräddarnas samorganisation anser inte att projektet, med bibehållen ekonomi, kan modifieras i sådan grad att det på nytt kan provas enligt vattenlagen.

5.7 Gideälven

Invändningar har rests mot projekten Skinnmuddselet/Stennäs och uppströms Björnafallet.

Fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, SSR, Älvräddarna och Kungliga Vetenskapsakademien hör till dem som anser att projektet *Skinnmuddselet/Stennäs* bör utgå ur planen. Invändningarna avser den omfattande uppdamningen och O-tappningen. Planverket anser att projektet bör utredas ytterligare. De berörda kommunerna (Åsle, Bjurholm och Örnsköldsvik) och länsstyrelserna (Västerbotten, Västernorrland) ställer sig med vissa reservationer positiva till en utbyggnad.

Projektet *Uppströms Björna* är okänt. Örnsköldsviks kommun tar inte ställning till projektet men framhåller att en utbyggnad kan innebära konflikter med motstående intressen. Planverket och Älvräddarnas samorganisation anser att projektet bör utgå ur planen.

5.8 Ångermanälven

Projektet *Vojmå* avstyrks av Vilhelmina kommun och länsstyrelsen i Västerbotten, till förmån för projektet Fatsjö. Denna inställning har också vissa grannkommuner, planverket och kammarkollegiet. Vetenskapsakademien, Älvräddarnas samorganisation, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket m. fl. anser att projektet bör utgå ur planen utan att ersättas av Fatsjö.

Fiskeristyrelsen och naturvårdsverket m. fl. hänvisar till det särskilda yttrandet från Friséen m. fl. I detta anges att projektet *Vojmå* är att föredra framför Fatsjö om inte minimitappningen i det senare projektet uppgår till minst 15 m³/s.

Älvräddarnas samorganisation skriver:

”Samorganisationen anser att Vojmån är så viktig för fiske och rekreation att inget av projekten Fatsjö eller Vojmå bör komma till stånd. Om vi kommer till den punkt där vi tvingas välja mellan de två projekten anser vi att Vojmå är att föredra eftersom det ger större möjligheter till minimitappningar och eftersom skadorna totalt sett blir mindre, även i Vojmån.”

För projekten *Sjoungen*, *Korpå* och *Lillå* skall som ägare stå Korsselbränna AB och inte Båkab som angetts av vattenkraftberedningen. Viss osäkerhet har redovisats vad gäller ägarens intresse att genomföra projektet under de närmaste tio åren.

Projektet *Meåforsen* avstyrks av Sollefteå kommun och länsstyrelsen i Västernorrland.

Andra instanser som anser att projektet bör utgå ur planen är bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Älvräddarnas samorganisation och Kungliga Vetenskapsakademin.

Sollefteå kommun framhåller att Meåforsen är den sista outbyggda forssträckan i kommunen och att den har mycket stor betydelse för rekreation och fiske.

5.9 Indalsälven

Projektet *Korsvattenån* avstyrks av kammarkollegiet som uppger att fallhöjden hör till en renbetesfjällsfastighet som lyder under kollegiet.

Projektet *Yttre Oldsjön* kan enligt Båkab ge 15 GWh/år till en kostnad av 2,60 kr/kWh, år.

Ett stort antal remissinstanser är negativa till en utbyggnad av projekten *Hotagsströmmen* och *Edsoxforsen* i biflödet Hårkan.

De berörda kommunerna (Krokom och Östersund) och länsstyrelsen i Jämtland, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, kammarkollegiet, Älvräddarnas samorganisation, Kungliga Vetenskapsakademin, Centerns ungdomsförbund, Folkpartiet och VPK i Jämtland, Aktionsgruppen Rädda Hårkan m. fl. anser att projekten bör utgå ur planen. De skäl som anges för att motsätta sig projekten är älvsträckans läge nära Östersund, dess lättillgänglighet, dess betydelse för fiske och för kulturminnesvärden.

Länsstyrelsen och Östersunds kommun anser att de båda projekten bör bytas ut mot Nedre Långan.

Projektet *Högfors* avstyrks av planverket. Jämtlandskraft AB uppger att tillskottet genom projektet skall vara 50 GWh/år och inte 65 GWh/år som uppges i beredningens betänkande.

Projektet *Ammeråns överledning* avstyrks av bl. a. riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, SGU, kammarkollegiet, Kungliga Vetenskapsakademin och Älvräddarnas samorganisation. Det viktigaste skälet för att motsätta sig projektet är att Ammerån är helt outbyggd och

har bedömts höra till de mest skyddsvärda vattendragen i landet. En överledning skulle påverka den nedre delen av Ammerån.

Länsstyrelsen i Jämtland och Ragunda kommun anser att projektet behöver utredas ytterligare innan man är beredd att ta ställning. Båkab anser att de berörda kraftföretagen redan i dag har det kraftekonomiska underlaget för den utredning som eventuellt behövs för att alternativa lösningar skall studeras. Ytterligare utredningar före en domstolsprövning skulle enligt Båkab inte vara meningsfulla utan bara försena och fördyra totalprojektet, som omfattar Ammeråns överledning och effektutbyggnader av de fem stationerna på sträckan Krångede—Stadsforsen.

5.10 Ljungan

Projektet *Haverö* avstyrks av Ånge kommun, länsstyrelsen i Västernorrlands län, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Älvräddarnas samorganisation och Kungliga Vetenskapsakademin. Bl. a. anges att älvsträckan i tidigare utredningar bedömts höra till de mest skyddsvärda och att kraftnyttan är relativt liten. Forsarnas värde för det rörliga friluftslivet, kulturminnesvärden, den vetenskapliga naturvården och fisket framhålls.

5.11 Ljusnan

Projektet *Hamre* avstyrks av Härjedalens kommun och länsstyrelsen i Jämtlands län; dessutom av bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, kammarkollegiet, VPK och Folkpartiet i Jämtland, Älvräddarnas samorganisation, Centerns ungdomsförbund och Kungliga Vetenskapsakademin.

Kommunens inställning är följande:

”Hamresjöns utbyggnad skulle påtagligt och negativt påverka livsbedingungen för befolkningen i Lillhärdal bland annat genom den starkt begränsade vattenföringen i älvfåran, som passerar rakt genom samhället Lillhärdal.”

En utbyggnad av *Smedjemorasjön* och *Härjeåsjön* avstyrks av Härjedalens kommun, Älvräddarnas samorganisation samt VPK och Folkpartiet i Jämtland.

Projektet *Edeforsen* avstyrks av Rädda Ljusnan-gruppen, Föreningen Rädda Ljusdalsbygden och Ljusdals miljövårdsförening. Som ett viktigt skäl uppges att en utbyggnad i enlighet med vad som redovisats av beredningen skulle stå i strid med gällande riktlinjer i den fysiska riksplaneringen. Vidare skulle utbyggnaden allvarligt skada fisket. Fallrättsägaren, AB Hälsingekraft, uppger att någon utbyggnad av Edeforsen inte kommer att aktualiseras eftersom det större projektet Edänge är ekonomiskt avsevärt gynnsammare.

Projektet *Galvån* avstyrks av länsstyrelsen i Gävleborgs län, som anser att projektet Edänge bör ersätta Galvån. Samma inställning har Bollnäs socialdemokratiska arbetarekommun. Som skäl uppges framför allt skador på fisket. Fallrättsägaren, AB Skandinaviska Elverk, uppger att projektet skulle kunna ge 38 GWh/år till en kostnad av 1:60 kr./kWh, år.

Projektet *Runemo* bör enligt planverket utredas ytterligare. Fallrättsägaren, AB Skandinaviska Elverk, uppger att kostnaden för projektet nu beräknats till 1:70 kr./kWh, år.

Projektet *Ljusne strömmar* avstyrks av Fritidsfiskarna.

5.12 Dalälven

Projekten *Johannisholm* och *Van i Vanån* bör enligt kammarkollegiet betraktas som undantagna enligt riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen (Västerdalälven är undantagen). Älvräddarnas samorganisation avstyrker projektet Van.

Projektet *Skivsforsen* kommer enligt fallrättsägaren Stora Kopparberg inte att aktualiseras.

Projektet *Brunnsberg* avstyrks av Fritidsfiskarna och Älvräddarnas samorganisation. Inverkan på landskapsbilden och skador på fisket uppges som skäl för att motsätta sig projektet. Älvdalens miljögrupp anser att projektet, i likhet med t.ex. utbyggnaderna i Voxnan och Emån, bör utredas. Älvdalens kommun ställer sig positiv till fortsatt utredning av projektet.

Projekten *Stackmora Ö*, *Forshuvud* och *Bullerforsen* kommer enligt fallrättsägaren Stora Kopparberg inte att aktualiseras under de närmaste tio åren.

Projektet *Älvkarleby* är enligt Vattenfall osäkert med hänsyn till ekonomin.

5.13 Kolbäcksån

Projektet *Hallstahammar* – i den mån det inkluderar en utbyggnad av Sörkvarnsforsen – avstyrks av bl. a. Hallstahammars kommun, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Älvräddarnas samorganisation och Kungliga Vetenskapsakademin. Vissa av remissinstanserna framhåller att de motsätter sig all utbyggnad som berör det föreslagna naturreservatet. Detta omfattar Sörkvarnsforsen men också den uppströms liggande Norrkvarnsforsen. Beslutet att inrätta naturreservat har av fallrättsägaren BGK överklagats till regeringen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län avstår från att ta ställning i avvaktan på den komplettering av kunskapsunderlaget som beredningen föreslagit.

5.14 Motala ström

Projektet *Fiskeby* är enligt Vattenfall tveksamt från ekonomisk synpunkt. Projektet *Bergsbron* avstyrks av riksantikvarieämbetet.

5.15 Emån

Projektet *Fliseryd* avstyrks, med hänvisning till bl. a. skador på fisket och påverkan på landskapsbilden, av bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Älvräddarnas samorganisation, Kungliga Vetenskapsakademien och Centerens ungdomsförbund.

Planverket och länsstyrelsen i Kalmar län ställer sig positiva till ytterligare utredning, medan Mönsterås kommun är positiv till projektet.

5.16 Mörrumsån

Om- och tillbyggnaderna av *Fridafors* och *Hemsjö* bör enligt länsstyrelsen i Blekinge och Fritidsfiskarna inte komma till stånd om de på något sätt ytterligare påverkar fisket och naturmiljön i Mörrumsån.

En ombyggnad av *Fridafors* får enligt Tingsryds kommun inte äventyra fortsatt drift i *Fridafors Bruk*.

Rönneån

Projektet *Forsmölla* bör enligt planverket utredas ytterligare innan ställning tas.

5.17 Klarälven – Göta älv

Länsstyrelsen i Värmlands län uttrycker viss tveksamhet till projektet *Värsjö* – eftersom det skulle innebära omfattande uppdämningar – och tar inte ställning. Fallrättsägaren *Uddeholm-Billerud* är tveksam till projektet om inte även *Strängsforsen* byggs ut.

En dämningshöjning i *Edsforsen* bör enligt Hagfors kommun utredas noga innan ställning kan tas.

Enligt *Uddeholms AB* skulle effektiviseringarna i kraftverken *Edsforsen–Forshaga* kunna ge ett tillskott på 27 GWh/år med rimlig ekonomi, inte 44 GWh/år som anges i beredningens betänkande.

Tillbyggnaden av *Vargön* är enligt Vattenfall ett ekonomiskt tveksamt projekt.

6 Projekt utanför planförslaget

De projekt som ingår i planförslaget skulle uppfylla följande krav:

- godtagbar ekonomi
- så liten miljöpåverkan som möjligt

Vissa projekt avfördes från förslaget på grund av dålig ekonomi. andra därför att miljöpåverkan bedömdes vara för stor.

Vissa projekt som avfördes av ekonomiska skäl bedöms av berörda fallrättsägare, efter närmare studier, ha acceptabel ekonomi. Det gäller:

- Muorka m. fl. projekt i Råneälven (Båkab)
- Rönnöforsen i Indalsälven (Båkab)

Många remissinstanser som är starkt kritiska till en fortsatt vattenkraftsutbyggnad, bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Svenska Naturskyddsföreningen, anser att förslaget borde ha omfattat en rad dyrare projekt, angivna i det särskilda yttrandet från experterna Friséen m. fl. Det gäller projekten:

- Gallejaur, Vargfors, Rengård, Granfors och Krångfors i Skellefteälven
- Ajaure, Gardikfors, Uman, Bjurfors nedre, Harrselc och Purgfors i Umeälven
- Borga, Borgasjö och Hjalta i Ångermanälven
- Höljebro, Alfta och Sunnerstaholm i Ljusnan
- Mackmyra och Forsbacka i Gavleån
- Domnarvet, Långhag, Skedvi, Avesta Storfors och Kalkbruket i Dalälven
- Björnåsen i Göta älv – Klarälven

Av dessa projekt – som huvudsakligen är om- och tillbyggnader – har som redan nämnts Rönnöforsen efter närmare studier bedömts ha acceptabel ekonomi.

Projektet *Fatsjö* avfördes från förslaget då det bedömdes ha ej acceptabel ekonomi och dessutom vara från miljösynpunkt ofördelaktigt jämfört med ett modifierat *Vojmå*projekt.

Enligt det ovan nämnda särskilda yttrandet – till vilket bl. a. Fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Svenska Naturskyddsföreningen, Sveriges Fiskares Riksförbund och Fritidsfiskarna ansluter sig – sägs beträffande valet mellan *Vojmå* och *Fatsjö* följande. *Vojmå* bör väljas före *Fatsjö* om inte det senare projektet förknippas med en minimitappning på lägst 15 m³/s.

Älvräddarnas samorganisation anser nu att varken *Fatsjö* eller *Vojmå* bör komma till stånd men säger också att projektet *Vojmå* i en valsituation är att föredra, eftersom det projektet ger större möjligheter till minimitappningar och totalt sett mindre skador i *Vojmå*n.

Vattenfall har tidigare föreslagit en utbyggnad av *Vojmå*. Vad gäller *Fatsjö* anför Vattenfall att kostnaderna är så höga att projektet nu inte bör komma till stånd. Man anger sig dock vara berett att medverka till ett

genomförande om det från sysselsättningssynpunkt är angeläget och under förutsättning att en del av kostnaden kan ställas till Vattenfalls förfogande utan förräntningsplikt.

Flera av remissinstanserna talar för en utbyggnad av Fatsjö i stället för Vojmå. Det gäller främst den berörda kommunen – Vilhelmina kommun – och länsstyrelsen i Västerbottens län samt flera av inlandskommunerna i Västerbotten – Åsele, Dorotea och Storumans kommuner. Också planverket, kammarkollegiet och LO förordar en utbyggnad av Fatsjö.

Vilhelmina kommun redovisar en omfattande jämförelse mellan Fatsjöprojektet och en utbyggnad av Vojmå utan de modifieringar som beredningen förutsatt, dvs. omfattande minimitappningar och ingen eller obetydlig korttidsreglering.

Kommunens slutsats är att Vojmåprojektet möjligen ger bättre ekonomi men att skadeverkningarna på miljön blir större. Vid en samlad bedömning anser kommunen att Fatsjöprojektet och inte Vojmåprojektet bör komma till utförande. Kommunen motsätter sig besämt en utbyggnad av projektet Vojmå.

Projektet *Vemsjön* i Ljusnan avfördes från förslaget på grund av planerad torvbrytning, vilken innebär att projektet skulle komma till stånd först efter den tioårsperiod som förslaget avser. Trots detta anser länsstyrelsen i Jämtlands län att projektet bör föras till planen.

Vissa projekt togs inte med i planen då de i jämförelse med andra aktuella projekt bedömdes ge större skadeverkningar. Av dessa projekt har främst följande diskuterats i remissvaren:

- Tjäkvarats i Luleälven
- Hocksjö i Ångermanälven
- Nedre Lången i Indalsälven
- Edänge i Ljusnan
- Strängsforsen i Klarälven

Projektet *Tjäkvarats* bör enligt Jokkmokks kommun och Byggnadsarbetareförbundet komma till utförande.

Projektet *Hocksjö* ställer sig Strömsunds kommun negativ till medan länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det bör ingå i planen.

Projekten i *Nedre Lången* bör enligt bl. a. länsstyrelsen i Jämtlands län, Sveriges Industriförbund, Byggarna och Östersunds kommun föras till planen. Projekten är belägna i Krokoms kommun som motsätter sig en utbyggnad. F.ö. är inställningen till en utbyggnad av Nedre Lången väl känd genom den vattenmålsprövning som slutade med ett avslag hos regeringen.

Projektet *Edänge* bör enligt bl. a. länsstyrelsen i Gävleborgs län, Bollnäs kommun, de socialdemokratiska arbetarekommunerna i Ljusdal och Bollnäs, LO-sektionen i Ljusdal och byggnadsarbetareförbundet avd. 27 föras till planen. Utifrån remissvaren kan inga slutsatser dras om motståndet mot en utbyggnad eftersom projektet inte fanns med i förslaget. Några

remissinstanser från bevarandesidan har dock tagit upp och motsatt sig projektet Edänge. Ljusdals kommun har valt att inte avge något yttrande.

Projektet *Strängsforsen*, beläget inom Torsby kommun, bör enligt Hagfors och Munkfors kommuner samt bl. a. Svenska Elektrikerförbundet, Byggarna och Sveriges Industriförbund föras till planen. Bland dem som motsätter sig en utbyggnad finns bl. a. Torsby kommun samt länsstyrelsen i Värmlands län.

Sammanfattning av statens energiverks utredning, Vattenkraftsutbyggnad under 1980-talet

Genom beslut den 10 november 1983 uppdrog regeringen åt statens energiverk att genomföra vissa utredningar på vattenkraftsområdet.

Vattenkraftsberedningens projektkatalog innehåller projekt om sammanlagt 3 TWh/år syftande till ett tillskott på 2,5 TWh/år för att uppnå den av riksdagen beslutade målsättningen för vattenkraftsproduktionen 66 TWh/år.

I energiverkets uppdrag ingick att utreda vilken medelårsproduktion som skall anses utgöra utgångspunkt för bedömning av vattenkraftsberedningens förslag. Olika metoder grundade på beräkningar av medelårsproduktionen ger värden från 61 TWh/år till 64 TWh/år på den framtida vattenkraftsproduktionen med den produktionsapparat som fanns den 1 januari 1983. Det finns enligt verkets bedömning inte grund för att nu avgöra vilken metod som bör användas och därmed vilket värde på den framtida vattenkraftsproduktionen som bör utnyttjas. Verket fann därför inte anledning att frånga beredningens förslag om att ett tillskott om 2,5 TWh/år erfordras. Det arbete i denna fråga som har bedrivits av energiverket pekar enligt verket på att åtminstone projekt om 2,5 TWh/år nu bör förverkligas.

Energiverket har även sökt bedöma i vilken mån omprövningsbestämmelserna i den nya vattenlagen i högre grad än bestämmelserna i den gamla vattenlagen kan leda till en minskad vattenkraftsproduktion.

Det finns enligt verket inte nu grund för att kvantifiera effekterna i form av eventuell minskad vattenkraftsproduktion vid framtida omprövningar av vattendomar. Det går heller inte att nu avgöra om den nya vattenlagen i sin tillämpning kommer att innebära skärpningar härvidlag. Risken för att så blir fallet finns emellertid och den utgör därmed enligt verket ytterligare en faktor som pekar på behovet av att bygga ut vattenkraften under 1980-talet.

Urvalet av projekt i beredningens plan gjordes efter en avvägning mellan motstående intressen främst på riksplanet. Statens energiverk har gått igenom samtliga projekt i planen och undersökt fallrättshavarens och resp. kommuns inställning till en utbyggnad.

Verket bedömer mot bakgrund av denna detaljerade genomgång att projekt om sammanlagt ca 750 GWh/år kommer att genomföras inom fem år och projekt om ytterligare ca 950 GWh inom tio år. Därutöver kan enligt verket projekt om ytterligare 200–300 GWh/år komma att utföras genom särskilda insatser, främst genom statens vattenfallsverk. Vissa projekt med stora energitillskott är av särskild betydelse för att huvuddelen av vattenkraftsberedningens plan skall förverkligas. Dessa är Råneälven, Sik-

fors, Klippen och Ammeråns överledning. Energiverket föreslår att Fatsjöprojektet ersätter Vojmå i planen. Totalt skulle således en vattenkraftsutbyggnad om tillsammans ca 2 TWh/år kunna genomföras under den närmaste tioårsperioden.

För att dessa projekt – ca 65 av vattenkraftberedningens 100 projekt – skall komma till stånd krävs enligt verket en bestämd inriktning på detta från såväl statsmakternas som kraftindustrins sida. Verket föreslår därför att regeringen, med reservation för utgången av vattenmålsbehandlingen, uttalar att de projekt som ingår i beredningens plan i princip skall genomföras. Energiverket anser också att regeringen av samma skäl, snarast och i ett sammanhang, bör fatta beslut i de 15 ärenden om utbyggnad av vattenkraftsprojekt som f. n. är föremål för regeringens prövning.

En ytterligare åtgärd med samma syfte kan enligt energiverket vidtas med investeringsfonder. F. n. gäller att företagen kan utnyttja investeringsfonder fram till den 1 mars 1985 för bygnads- och markarbeten samt för maskiner och inventarier fram till den 31 december 1984. Enligt energiverket skapar denna begränsning en viss osäkerhet som inte är ägnad att stimulera initierandet av projekt. Verket föreslår därför att regeringen medger att investeringsfonder får utnyttjas för ny- eller reinvesteringar i vattenkraftverk fr. o. m. år 1990.

Statens energiverk har även studerat vattendomstolarnas behandling av ärenden. För att inte tillståndsbehandling av vattenkraftsärenden skall försenas bör enligt verket vattendomstolarnas möjligheter till en snabb behandling uppmärksammas.

Vissa projekt i beredningens förslag bedöms av fallrättshavaren inte vara genomförbara från ekonomisk synpunkt. För dessa projekt bör enligt verket övervägas om efter granskning i varje särskilt fall arbetsmarknadspolitiskt stöd skulle kunna utgå. För viss del av investeringen i Fatsjö bör enligt energiverket kapital utan förräntningsplikt ställas till vattenfallsverkets förfogande.

Vattenfallsverket bör enligt energiverket ges i uppdrag av regeringen att redovisa projekt som kan vara intressanta att genomföra i ett samhällsekonomiskt perspektiv men som inte väntas komma till utförande genom nuvarande privata fallrättshavare. Sådan projekt skulle kunna ge ett energitillskott om ca 200 GWh/år.

Med dessa åtgärder bör enligt verket huvuddelen av de i vattenkraftsberedningens plan ingående projekten komma till utförande.

Energiverkets utredning behandlar den utrustningstillverkande industrins situation relativt omfattande. Verket framhåller att en betydande kompetens har byggts upp inom landet för projektering och uppförande av vattenkraftverk samt för tillverkning av elektrisk och mekanisk utrustning för sådana kraftverk. Enligt verket kommer även med genomförande av vattenkraftsberedningens förslag vattenkraftsutbyggnaden i landet att minska kraftigt i förhållande till verksamhetens omfattning under de senas-

te decennierna. Därmed står de industrier som tillverkar specifik vattenkraftsutrustning, dvs. främst turbiner och generatorer, inför en mycket besvärlig situation. I vissa fall står företag inför beslut om huruvida tillverkning skall bedrivas även fortsättningsvis. För att korrekta beslut skall kunna fattas är det enligt verket av avgörande betydelse att statsmakternas inställning till fortsatt vattenkraftsutbyggnad klargörs.

Ett genomförande av beredningens förslag innebär enligt verkets beräkningar anläggningskostnader om sammanlagt 5,2 miljarder kronor. Antalet årsarbeten kan uppskattas till ca 8 500. De ca 65 projekt som verket bedömer kommer att genomföras inom tio år kommer att ge leveranser från utrustningsindustrin om sammanlagt ca 1 400 milj. kr. Med genomförande av de projekt, inkl. t. ex. Fatsjö, om sammanlagt ca 2,2 TWh/år som verket bedömer kan genomföras kan den direkta sysselsättningen uppskattas till ca 7 400 årsarbeten och investeringsvolymen till ca 4 600 milj. kr.

En viktig fråga i detta sammanhang är i vilken utsträckning kraftindustrins upphandlingar och den tillverkande industrins produktionsmöjligheter kan få att stämma överens. Enligt energiverket har kraftindustrin under utredningsarbetet förklarat sig beredd att samråda med tillverkningsindustrin i avsikt att uppnå en sådan överensstämmelse.

I landet finns 688 vattenkraftsstationer större än 1 MW med en sammanlagd installerad effekt av ca 15 500 MW. 55 % av dem är äldre än 30 år. Dessa kraftverk svarar för ca 25 % av den totala vattenkraftseffekten.

Verkets utredning visar att det finns en stor potential för reinvesteringar i vattenkraftverk, vilket skulle kunna få stor betydelse för möjligheterna att vidmakthålla kompetens och sysselsättning i industrin.

Omfattningen för utrustningsindustrins del skulle kunna vara av samma storleksordning som genomförande av nyinvesteringarna enligt beredningens förslag. Särskilt på den elektriska sidan synes det finnas ett uppdämt renoveringsbehov. En modell för värdering av tidigareläggning av reinvesteringar som verket har låtit utarbeta visar att det under vissa förutsättningar f. n. kan vara lönsamt att tidigarelägga sådana investeringar. Emellertid visar verkets utredning att ett ekonomiskt incitament erfordras för att reinvesteringarna skall tidigareläggas. En åtgärd som enligt verket ligger nära till hands i sammanhanget är att den skatt som utgår för produktion i äldre vattenkraftverk sänks för produktion i anläggningar som har renoverats. Verket framhåller att det under den korta tid som stått till förfogande inte har varit möjligt att kvantifiera vilka tidigareläggningar av reinvesteringar som härmed skulle kunna uppnås. Det har heller inte varit möjligt att slutligt utforma ett förslag till system för skattenedsättning. Denna fråga bör enligt verket snarast övervägas närmare av statsmakterna i samråd med kraftindustrin och den tillverkande industrin. Det samarbete med tillverkningsindustrin som kraftindustrin har förklarat sig intresserad av bör härvidlag kunna utnyttjas.

Genom verkets utredning har ett betydande material beträffande de

projekten i vattenkraftsberedningens plan, utrustningsindustrins situation och potentialer för och lönsamheten i reinvesteringar i befintliga kraftverk tagits fram. Denna information bör enligt energiverket bidra till ökad verksamhet inom dessa områden.

Innehållsförteckning

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i vattenlagen (1983:291)	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1984-03-22	4
1 Inledning	4
2 Nuvarande ordning	5
3 Vattenkraftberedningens förslag	8
4 Föredragandens överväganden	10
4.1 Plan för vattenkraftsutbyggnad	10
4.2 Planens närmare utformning	14
4.3 Särskilda överväganden angående vissa projekt	17
4.4 Förslaget till plan	26
4.5 Lokala sysselsättningseffekter	29
4.6 Åtgärder för att upprätthålla kompetens och sysselsättning i tillverkningsindustrin m. m.	31
5 Upprättat lagförslag	34
6 Hemställan	34
7 Beslut	34
Bilaga 1 SOU 1983:49, Betänkande av vattenkraftberedningen. Sammanställning av remissinstansernas yttranden	35
Bilaga 2 Sammanfattning av statens energiverks utredning. Vatten- kraftsutbyggnad under 1990-talet	54